Tormi Piret:
„2020. a suvõl 27. juunikuu päävä̆l peetäs Verskah II Seto tandsopido „Kagoh kuľatasõ'"."
lk 2

Nurmeotsa Sulo:
„Ku jummal tervüt and, tahasi' õks leelokooriga kokko kävvu'. Kasvai niisama laulda'."
lk 3

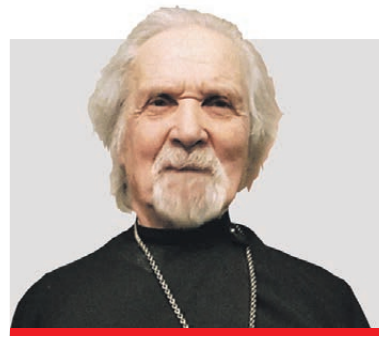

Esä Jevgeni:
„Ja kinkõlõgi' tohi-i kurja tetä' ja suuvi'. Kõik omma' Jumala latsõ'."
lk 12

Setomaa

9 771736 547015
Hind 1 euro

Detsember 2019, nr 12 (361) | Välläandmist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm | Vahel Setomaa valla leht

Vabarna Anne nimelitsõ elotüüpreemia sai' Sarvõ Õiõ, Nurmeotsa Sulo ja Tsopatalo Helju

Seto lauluimä Vabarna Anne nimelitsõ elotüüpreemia vallasisetses laureaatõs omma' śool aastagal perimüskultuuri hoitja' ja kandja' Sarvõ Õiõ ja Nurmeotsa Sulo, vallavälitse preemia saa Tsopatalo Helju Petseremaal tett tüü iist seto perimüskultuuri hoitmisõl ja edesiandmisõl.

KITTUSÕ KELLY

Elotüüpreemia' om üle ant. *Riitsaarõ Evari pilt*

Sarvõ Õiõ sai elotüüpreemia seto keele ja perimüse hoitmisõ, arõndamisõ ja edesiviimisõ iist. Sootska Sarvõ Õiõ om terve uma elo kõikaig seto perimüskultuuri arõndanu' ja hoitnu'. Tä om olnu' teküs muusiumitüütäjä, uurnu' rahvaluulõt, tennü' sissekandit Eesti vaimsõ kultuuriperändi nimistühe, esindänü' seto kultuuri välähpuul Eestit. Õiõ om käpe näpotüütegijä, tä om kokko säädnü' ja vällä andnu' mitmit raamatit ka' seto keeleh ja om aktiivnõ seto keele hoitja. Kuuh ummi latsiga' oppas tä seto tandsu ja lauslu. Õiõ om leelokoori Siidisõsarõ ja Õiõ Seto' asutaja, Seto Kolledži Ühingu liigõh, olnu' Seto Kongressi üts kõrraldaja-alostaja, olnu' Seto Kongressi Vanõbidõ Kogo sekretär üle katõkümne aastaga, aolehe Setomaa tõlk ja erinevvi artiklidõ kirotaja ja seto leelokonverentse kõrraldaja.

Setomaa vallavaltsus and elotüüpreemia Nurmeotsa Sulolõ pikäaolitsõ ja aktiivsõ tegevüse iist seto perimüskultuuri hoitmisõl ja edesikandmisõl. Sootska Nurmeotsa Sulo om 20 aastakka vidänü' iist leelokoori Helmine, tandsnu' pikkä aigu tandsorühmäh Hõbehall, avitanu' kõrralda' Seto Kunigriigipäivi, olnu' Seto Kuningriigi sõaväe ülepjuhataja ja vidänü' iist sõaväeparaati. Sulo om ineminõ, kiä pidä kinni uma lubahuisist, julgustas tõisi ja and kõigilõ võimalusõ rakõnda' hinnäst seto umakultuuri alalõhoitmisõl ja edendämisõl. Järgmätsel aastagal tähistäs Sulo umma 70. aastaga juubõlit.

Tsopatalo Heljulõ anti vallaväline elotüüpreemia seto perimüskultuuri aktiivsõ hoitmisõ ja edesikandmisõ iist Petseremaal. Üle 50 aastaga om Helju olnu' tüüh raamadukogoh, minkõ kõrvalt tegeli jovvulitsõlt ka' seto kultuuri hoitmisõ ja edesiviimisõga'. Helju om aastagast 1978 Kosśolka leelokoori liigõh ja 1985. aastagast naas tegelemmä koori organisatoorsõ poolõga'. Petsere Seto Seltsi juhatusõ liikmõna 1990. aastaga edeotsast pääle om Helju andnu' uma panusõ maaŕapäävä kirmassidõ ja talsipühhi läbiviimisõlõ Petsereh.

Petsere Lingvistilisõh Koolih asut tä 2001.–2002. aastagal latsi leelokoori Tsirgukõsõ' ja om juhõndanu' tuud kümme aastakka. Parhilla' pidä Helju umma vanaduspensioni Podlesje küläh, koh tä oppas seto juuriga' latsilõ Metkavitsa kooli laulupargikõsõh Maŕakõsõ' leelotamist. Metkavitsa raamadukokko tekk Helju muusiumitarõ, koh omma' väläh timä uma' seto rõiva' ja näpotüü, sääl tä hüä meelega' näütäs ja seletäs ka' külälisilõ. Kõõ uma elo om Helju tiidligult ja tiidmäldä' pühendänü' Petseremaalõ ja seto perimüskultuuri alalhoitmisõlõ Petseremaal.

Preemia' anti kätte Vabarna Anne umakultuuriõdagul 16. detsembril 2019. Vabarna Annele pühendet päävä̆l kell 14.30 olli' mälestüsminodi' lauluimä havva pääl Verska surnuaiah. Elotüüpreemia' anti üle ja soovti laureaadõlõ õnnõ kell 16 Verska Kultuurimajah minevä aastaga laureaatõ sootska Riitsaarõ Evari ja sootska Tormi Pireti juhtmisõl. Kõiki laureaatõ tunnustõdi Setomaa valla tenokirä ja 1000 euro preemiaga'.

Vabarna Anne nimelist elotüüpreemiat andas vällä neländät kõrda. Preemia välläandjas om Setomaa Vallavaltsus. Preemia andas traditsioonilitsõ seto perimüskultuuri edesikandmisõl tett silmäpaistuva tüü iist. Sündmüst toedi' Kultuuriministeerium ja Setomaa Vallavaltsus.

Sälätaadõ mõtõldõh, edepoolõ kaieh

SARVÕ ÕIÕ

Õiõ uma esivanõmbidõst kõnõlõmah. *Riitsaarõ Evari pilt*

Aastaga viimätsel kuul, ku väläh lätt pümmest ja samah hillä tulõ taivast valgõt lummõ, tulõva' etkost mõttihe innidse' ao' ja arma' umadsõ'. Igä ka' jo sääne, õt mõistat õka päivä hinnada' ja õdagidõ tehnädä' pääväkeist. Mul om hüä tunnõh, õt olõ parhilla' siih, koh olõ. No' usu viil inäbä, õt maa mu ümbre eläs ja ma olõ üts śoo maa pääl, kinkõlõ om maad vaia, õt ellä' ja eloh olla'. Nimigi' ütles tuud, õt ma pia maal elämä. Tiiä-äi, kuvvamuudu imä tuu mõttõ pääle tull, õt sääne vahtsõmooduli-

nõ nimi uma tütrele panda'.

Tagasi sälätaadõ mõtõldõh tulõ-õi kõrraga' midägigi' miilde. Mõttõ langaots om hinnäst kõrrast ar' käknü'. Koh tuu ots om, minkõst no' arotamma naada'? Kats kassikõist magahasõ' leśo pääl, näil paistus hüä säänestmuudu olla'. Puu' ahoh prõksva', andva' hindäst tiidä', õt tuli näid ürä ja lämmi hõõhkas tarrõ. Tähtsä om, õt kõgõ väikop latsõlatsõkõnõ om ka' koolitiiŕauja. Kõigilõ mi perre latsõkõisilõ meelüs koolitii, kõik nä omma' hoolõlitsõ' ja ilolitsõ'. Uma pereh ommõgi' eloh kõgõ tähtsäp, tä om edimätse kotusõ pääl.

Hulga om hüvvi sõbrakõisi, mõnõ' eläse' lähebäh, tõõsõ' jal' kavvõbah, a tiidminõ, õt nä omma' olõmah, and joudu ja kindlat olõkit. Koolnu' ja elävä' tsiiratasõ' ütsilde ja tõisildõ, kedägi' jovva-ai kinni haarta', nä omma' mõttõilmah liisnalt läbisegi. Üts tulõtas tõist miilde ja tõõnõ kolmadat ja mõnt tiiä parebahe, tõõsõst olõ vaest õnnõ nimme kuuldnu' kõnõldavat.

A tuu om kindla, õt suvõ keskpaigah oll leelopäiv. Paar tunni laulmist umah keeleh, ummi mõttit. Leelopäiv võisi' ollaki' ku innine külä, koh naase' korju' kokko ja lauli' ütstõõsõ võikna, lauli' tuust, mia süämel ja hingel, lauli' hüvvä, lauli' halva. Saaju aigu laulõti mitu päivä, kuľatõdi kol' päivä. Mi olõ tuu unõhtanu', mi olõ-õi inäp nii kõva' laulja', mi olõ õnnõ kõva' lavalaulja', a prostalt mõttidõ laulja' olõmi kaĺos jo väiko'. Üüd om rassõ ülevä̆h olla', laultõh om rassõ lesta', leelosõnnu om rassõ siädä'. A pruumi' võisi', võisi' väiko summaga', ütskõik ku suurõ pargiga', õt saia' tiidä', midä laul miika' tege, kohe leelosõna' meid veevä'. Kinkõlõ mõtõh om miilt müüdä, nuidõga' võisi' edesi arota'.

Edepoolõ kaieh, sis näe Hüdsi Silveri kodokotusõ ilosit orgõ ja mäki. Sääl mi ümbre jakapäävä hulgahna olõ ja ütstõist tunsta ja kunigapäivä kintä. Ommõgi' jo aig edepoolõ naada' kaema, õt kas pruumi' astu' innitsidõ jälgi piteh ja ḱavvu' kirmasidõ teid vai tunsta' vahtsit kotussit ja olõmisi. Kiä om hoolõlinõ, tuu joud vaest õgalõ poolõ, a päivi om meil aastagah kõigil ütepalĺo, tulõ õks tśuut sorti' ja vaehtõpääl vaia ka' mõtsupiteh hulki' ja marjumõtsah olla'. Setomaal om hüä olla' ja ellä' nii ku vanavanõbilgi'. Kumarda taadõ jääväle aolõ ja kumarda iih tiidmäldä tunnõlõ.

Olõmi' sis hoolõlitsõ' ja toolkulitsõ', saami' kokko ja löömi' laulu, kül' sis elokõnõ höörüs ja pääväkese' pilisese'!

Seto nätäl Petserih

GRÜNBERGI MARIA

Jo varahappa om kõrraldõt Petseri Lingvistilidsõh Koolih seto kultuuri nädälit. Śoo aastaga toimusi tuu tähtsä nätäl 10.–13. detsembri.

Edimäne päiv kanď päälkirja „Midä ma tiiä Setomaast?“ Tuul pääväl saiva' latsõ' ni noorõ' vällä märki', midä nä jo setokõisist, seto keelest ni Setomaast tiidvä'. Kõgõ targõmba' saiva' umalõ tuu iist ka märgi rõnda. Vaihõtundõh tetti seto tandso oppust ni üts klass pässi bioloogia kontrolltüüst, ku mi kahooti tei ni seto kultuurist kõnõli. Tetti ka eräle seto keele tunnõ, koh opati latsilõ kõgõ tähtsämbit setokeelitsit ütlemisi, veiďo grammatikat ja tunni lõpuh olľ õga kõrd küsümuisi vuur. Ja kõgõ olľ küsüjit nii pallõ, õt Aare jovva-s eiski kõigilõ vastada'.

Tõõnõ päiv olľ pühendet seto näpotüüle. Kostmah ja abih käve' Vabarna Jane ni Linnusõ Marje. Näpotüü tundõh opati vanigu tsäpendämist, kaaruspaila tegemist ja veiďo ka seletedi, midä seto rõividõ elemendi' tähendäse'. Samuti sai mängtüs jal' üts kahoot. Päävä lõpuh olliva' valmi' vanikidõ tüüproomi' ja paarkümmend sentimiitret kaaruspaila. Noorõ' opva' kipõlt!

Kolmas päiv olľ seto muusiga päiv. Vaihõtundõh teie Variksoo Leenaga jal' tandsooppust ja pillimängo, mis päävä lõpuh kolisi ar' PLG sporditarrõ. Sääl säi üles trummi' ni võimõndusõ, võtsõ karmoška ka üteh ni tei tõsist setorokki. Õgast luust tetti eräle ansamblikuuhsais ehk sõs opati üts nuur trummarist ja tõõnõ basskitarristist. Esi' mängse karmoškat üteh ja ku mõnõ luu perrä ka tandsi' mõistõti, tandsti ütehkuuh. Ku inäbüs lugusit olliva' vana' seto tandsoluu', sai lõpõtusõst tettü' ka paar ilmakuulsat rokiluku ja ka üts joululaul, midä kõik mõisti' üteh laulda'.

Riidi pidi leelopark Tsirgukõsõ' uma 16. sünnüpäiva, õks uma kododsõh koolih Petserih. Küllä tulli' Petseri liinapää, EV konsul Partsu Triin, leelopark Ilolang, setokõsõ' Petserimaalt ni uma kooli inemisõ'. Tsirgukõsõ' tei' külälisilõ vesśelä näüdendi ni lauli' laulõ. Ildapa läts pido edesi aoluuklassih (mis om üteliisi ka PLG seto tarõ), pakti krõnglit, laulõti ni tandsti.

Ilmadu suur teno Variksoo Leenalõ, Hõrna Aarelõ, Vabarna Janelõ, Linnusõ Marjelõ, Leima Evelinilõ, Fööniksi trummarilõ Andreilõ ni Petseri Lingvistilidsõlõ Gümnaasiumilõ ja kõigilõ nailõ, kiä' kõrraldi' ja avidi' seto nädälit tetä'! Õt saas valgõt päivä nätä' tulõvikuh Setomaa!

Seto nätäl Petseri Lingvistilidsõh Koolih. *Grünbergi Maria pilt*

Seto rahvarõivaraamat – kunas tuu küll valms saa

KALA INGRIT
Seto Käsitüü Kogo vedosnik

Joba kol' aastakka om Seto Käsitüü Kogo halutanu süänd seto rahvarõivaraamadu kokkosäädmisõ ja välläandmisõ peräst. Kuuh Seto Instituudiga olľ meil suuv, õt käsitüülisõ' ja tiidläse' saasi' kokko ja jaasi' mõistmisi ütstõõsõlõ. Tämbätsel pääväl võimi uhkusõga üldä', õt peetü om 29 teemapäivä ja ütehkuuh om kaetu vanno ja vahtsit pilte ja rõivit, kullõldu om tiidmisi, mäletämisi ja uurimisi. Mitmõl kõrral omma' olnu' kolleegiumi kuuholõki' ja kokko om korjunu hulga artiklit.

Õt erinevit autorit om raamadu kokkosäädmisõ man veiga pallõ olnu', om iih uutmah suur tüü toimõtajal. Tahtsõmi, õt samal aol, ku nakami tekste toimõtama, olõsi' olõmah ka kujondaja. Tuuperäst teimeki kujonduskonkursi. Mineväl kuul ollgi meil kujondustõ ülekaeminõ ja parembidõ välläsortminõ. Kokko saadõti hindamisõ jaost viis tüüd. Kõik, kiä' tahtsõva', saiva' kujondamisõ tüü jaost päävüü teksti ja pildi'.

Kõkõ inämbä tunnustust sai Urmi Evelini tüü. Tuudi vällä, õt foto' olliva' hüä' suurõ' ja autoril om hüä eseme tunnõtaminõ. Kujondusõ man olľ olulinõ höste rõhutõtu ja tekst olľ tulbah, mia tege lugõmisõ parembast. Tõõnõ preemia läts Saara Kirjastusõst Kenki Annelilõ. Kiteti timä kontseptsiooni, õt kõik vahtsõ' teema' nakasõ' vanaaigsõ fotoga ja lõpõsõ' vahtsõ ao fotoga. Nüüd tulõ kaia', kuis hinnah kujondajidõga kokkoleppele saia' ja kujondusõ jaost rahastus löüdä'.

Tahasi' kittä' kõiki, kiä' ommava' lubahusi täütnü' ja uma artikli är' saatnu'. Kitä ka Tullusõ Kajat, kinkäst om olnu kimmäs tugi taa käsikirä materjali kokkokorjumisõ man. Ku kõik lätt höste, sis tulõva aastaga mai algusõh piäsi' olõma meil olõmah ka joonisõ' ja foto' ni perämätse' teksti'. Vaest saami sis 2020. aastaga tõõsõh poolõh tekste toimõtada', kujondada' ja külendädä'. Julgõsi' vällä üldä', õt 2021 võisi' sis tuu kavva säetü ja oodõtu suur rahvarõivaraamat ilmavalgust nätä'.

Perämäne teemapäiv om plaanitu 7. veebruar 2020 ja kõnõldas seto latsi rõivist innevanastõ ja parhilla'. Olõti oodõtu!

Setomaa X hariduskonverents

REIMANNI NELE

Noorõ' hariduskonverentsil. *Palu Liina pilt*

Setomaa hariduseloh jouď śoo sügüse 29. novembril kätte tsõõrik tähtpäiv – kümme aastakka Setomaa hariduskonverentse pidämist Setomaal.

Edimädse konverendsikutsõ saaťmõttõ algataja ja pääkõrraldaja Jüriöö Vello vällä 27. novembris 2010 ja kokkotulõja' olli' oodõt Miktämäe kuuli, koh om peetü' kokko ütesä hariduskonverentsi.

Õga aastaga omma' pääteema' vaeldunu': om kutsut ütidselt seto miilt ja kiilt hoitma, Lätimaalt suite ja soomõugri sugulasrahvidõga kuuhtüüd tegemä, nuurilõ maal sobilikku tegevüst löüdmä ni umah keeleh perimüsoppust kõrraldama. Śoo konverendsi päälkirja või mõista' kimmähe mitund muudu, nigu ettekandidõ ja arvamiisi perrä peräh vällä tullgi.

Õga hariduskonverents om pääle alostanu Seto hümniga ja teretüses lauli' viil perimüsoppaja Vabarna Mareti juhatusõl Verska kooli tütrigu' laulupargist Laanõtsirk. Paistu, õt iihütleja Linnuse Anni sõnno „kadajal kahhar kaabukõnõ“ ja „kuusõl korgõ kuvõkõnõ“ perrä nooguti' ummi päid esiki kuus ni kattai kooliaknõ takah.

Teretüses saiva' alostusõh sõna Setomaa vallavanõmb, ülembsootska ja Verska Gümnaasiumi direktor. Vallavanõmb Kudre Raul nimeť, õt umma kiilt tulõ hoita' ku kõgõ kallimbat varra ja tuu om parhilla' terve Setomaa ülesannõh. Ülembsootska Järvelilli Rein märgoť, õt uma keele ni kultuuri hoitminõ om küländ keerolinõ ülesannõh ni paremb kuuhtüü võisi' olla' latsõvanõmbidõga. Palu Liina, Verska kooli juht, tulõt kullõjilõ miilde, õt 2019 om Verska hariduselo 125. sünnüpäävä tähistämise aastak ja hariduskonverentsi pidämine passis juubeliaastahe väega höste. Hüämeelega kaeti-kullõldi viil ka 6. klassi näütemängu mehitsidest ja karost.

Minkõst kõnõli' X hariduskonverendsi ettekandõ?

Jüriöö Vello kõnõľ Setomaa hariduskonverentse kõrraldusõst kümne aastaga joosul ja Setomaa hariduselo aoluust laembalt. Kõrraldõt olõ-i õnnõ konverentse, a tähistet om vanno koolikotussit ja kultuuritegeläse Pino Nasta elokotus ni ilmunu' om mitu kogomikku Setomaa kooli- ja küläelo kottalõ.

Hoidmetsa Ilme kõnõľumah ettekandõh „Pärimuskultuur gümnaasiumi õppekavas“ taa oppusõ kõrraldusõst, põhiteemadõst ja tulõmuisist paarikümne aastaga joosul. Umakultuuri oppus nakaś Verska koolih tõõmeli joba 20 aastakka tagasi. Pikkä aigo käve kokko kodouurmisõ ring, mink liikmõ' omma' uurnu' kodokülä aoluku, vanõmbidõ kooliaigo vai kõkkõ muudki ni aastil 1970–1990 saie valmis päält 40 uurmisõtüü. Täämbädsel aol omma' perimüsoppusõ man abis joba digivahendi' ja tetäs muusõumitunnõ, a oppusõ mõtõh om õks herätä' nuuri vastutustunnõt uma keele ja kultuuri alalõhoitmisõl ni esi' edesiviimisel. Edimäst kõrda konverentse aoluuh olli' ettekandõ' ka koolilatsilt. Lummo Jade (Verska Gümnaasium) kõnõľ teemal „Seto lauliku Jekaterina Lummo elu ja looming“ uma vanavanaimäst ku lauluimäst ja Sari Reelika ettekannõh „Kõnekujundid Meeme Sari luules“ olľ pühendet uma vanaesä loomingulõ.

Andresoni Sigre ettekannõh „Kogukonna kaasamine õppetöösse – koolipäevad Rikka Ivvani talu näitel“ kõnõľ tuust, kuis 36 opilasõga Meremäe koolih tetäs taloh opmisõ päivi eri vannusõh opilaisilõ ja tegemiisiga om üteh haarõt ka ainõoppaja'. 143 aastaga vannusõh traditsioonilidsõh taloh saava' koolilatsõ' pruumi' ütte ni tõist ummi kässiga tetä' ja lahenda' ka mõistust nõudvit ülesandit. Õgapääväst maa- ja taloelo kogõmust om kimmähe vaia tuuperästki, õt Setomaalgi eläs hulga latsi korterih hoobis liinamuudu ello.

Konverentsi ettekandõ' lõpõť ülekaehus üle piiri kuuhtüüprojektist „Improving cooperation between local authorities, schools an NGO's in teaching and promotion of local cultural heritage to children and youngsters in historical Setomaa area – Heritage Teaching“. Projekti om üteh haarõt Setomaa kolm kuuli ja tõõsõlt puult piiri nelli Petseremaa kuuli. Ütistüüst kõnõli mi poolõ päält kultuurivedosnik Hõrna Aare ja Petsere poolõ külälisi puult Baranova Larissa.

Petsere koolõh peetäs tähtsäs latsilõ rahvakallendri perrä tähtpääväkombidõ tutvustamist, vanno mänga ja laulõ miildetulõtamist ni ütidselt vanno süüke tegemist. Aare kõnõľ ütidsest keväjädsest latsilaagrist ja opireisist Irboska kanti ni oppajidõ ütitsist kokkosaamistõst ja vahtsist plaanõst. Taa ütisprojekt lätt vahtsõ aastaga huuga edesi, nii õt edespite saa Petsere ja Seto poolõ oppajidõ ja latsi tegemiisist aolehest kimmähe pikembält lukõ'.

Ütine arotaminõ haridusteemadõ üle pääle ettekandit teküt ummakõrda vahtsit küsümiisi mano, minkõlõ tulõs vastussit otsi' joba vahtsõl hariduskonverentsil – ku mitte inne, sis aastaga peräst.

II Seto tandsopido „Kagoh kuĺatasõ'“

Jää-i edimäne tõõsõlda.
Koh om, taahha tulõ mano.
(Setokõisi tarkusõ')

TORMI PIRET
II Seto tandsopido morolõsäädjä

Om suur rõõm tiidä' anda', õt 2018. a I Seto tandsopidolõ „Kagoss kargasõ'“ om perrätulõja. 2020. a suvõl 27. juunikuu pääväl peetäs Verskah II Seto tandsopido „Kagoh kuĺatasõ'“.

Kuĺatama kutstas eelmädse tandsopido tandsja' Setomaalt ja muialt seto rõivih ja seto tandsa tandsma. Kutstas nuuki' seto', kiä' edimäne vuur tihka-s tulla', selle õt seto muud om inne kumpi' ja siss haarda'.

Kuĺatama kutstas vagivahtsõ' tegijä' – Setomaa lähko' naabri': Vahtsõliina ja Räpinä, Lätimaa Aluksne, Petseremaa, Vana-Irboska ja Pihkvamaa tandsja' ummi tandsa ja rõividõga. Kuĺatama kutstas Eestimaalt nuu', kinkä soovist om tandsi' seto vai Vahtsõliina vai Räpinä tandsa, kandõh säläh seto vai Vahtsõliina vai Räpinä rõivit, kõrdapite vanamoodulidsi rõivit.

II Seto tandsopido morolõsäädjäst om Tormi Piret ja pillimängjidõ vedosnigust Leima Evelin. Seto tandso' märk vällä Tormi Piret, kiä hoit silmä pääl ka tandsjidõ seto rõivil. Vahtsõliina tandso' ja tandsja' ja rõiva' sääd ria pääle Leelanssi Inga. Räpinä tandso' ja tandsja' ja rõiva' om uma süämeasast võtnu Aia Hele.

II Seto tandsopido tuu lähkobahe naabridõ tandsmisõ moodu', märgotadõh, mia om ütesagamast ja mia eissagamast, määndse' omma' kuĺatamisõ kombõ' üteh ja tõõsõh kotusõh varahhatsõbal ja illatsõbal aol.

Seto Folk om vahtsõlt tennü kumarusõ tandsmisõlõ ja säädnü tandsmisõ tõist vuuri edimädse kotussõ pääle. Tandsorahvas Setomaalt ja kavvõbast om tuu iist väega tenolinõ.

Sootska Nurmeotsa Sulo sai Vabarna preemia

LUIGASÕ INARA

Nurmeotsa Sulo. *Riitsaarõ Evari pilt*

Ku ma iispäävä hummogu üle majaläve Sulo mano tarrõ jovva, om köögih lavvakõnõ jo kohvijuujit uutmah. Śoo om Sulo naase ettevalmistus. A nii om śooh majah kõõ olnu – kiä majja tulõ, tuu om oodõt, kiä oodõt, tuu jaost laud ka säet.

Istumõ sis lavva taadõ ja kõnõlõmõ niisama ilmaelost, tulõtamõ miilde ütitsit tegemisi, naaramõ ja joomõ kohvi. Ja sis ma küsü:

Sulo, ütle' mullõ, mis olliva' nuu' kolm asja, midä sa teide', ku sait tiidä', õt olõt Vabarna Anne preemia saanu?

Sulo ei saa' vooriga kõnõlõma. Täl om klomp kurguh ja silmävesi juusk müüdä põski allapoolõ. Esi' tunnõ, õt ku niimuudu viil kavva lätt, sis ma naka ka nuutskma. Selge om, õt śoo asi om Sulolõ väega hinge lännü. Ja sis ta seletäs:

No mis ma tei. Kõgõpäält tahagi üldä', õt taa asi tull´ mullõ väega uutmalda. Es mõista' aimadagi. Ku helistedi, sis iki tükk aigo. Es saa' kuigi pidämä. Sis naksi mõtlõma, kas ma olõ õks ta aśa vällä tiinnü. Ku asi jo klaarimbas sai, sis naksi mõtlõma, õt kuimuudu taa tseremoonia kül läbi saa viidüs – kuimuudu tuu üleandminõ käu, midä üteh tulõ võtta'. No' olõ veiḑo jo taa mõttõga harinu ja suur teno om süämeh.

Kas sa tõõmeeli arvat, õt sa', Sulo, olõ-i taad preemiat vällä tiinnü?

No kuis ma ütle. Ku ausalt, sis om õks ta Setomaa iist juustu ka kõrdapite. Kõigildõ. Tullgi üts päiv miilde, kuis mi ollimõ Kõvõra sannah ja teime Seto Kongressi ja Setomaa Valdu Liidu rahvaga kuuh põhikirju ja arotimõ, kuimuudu Setomaalõ kasulikumb ja paremb olõsi', õt inemistõl olõsi' tüüd ja hääsi-i är' kultuur. Kuimuudu sis läbi noidõ organisatsioonõ avaldada' survõt riigi valitsusõlõ ja riigikogolõ, presidendilõ. Vai mis survõt, tull´ kuigimuudu seletädä' näile, õt mi ka tahamõ tõistõ eestlästega õks rivi pääl olla' ja õt śoo veererahvas ka maaha jääsi-i. Hing õks haluť Setomaa iist tuul aol väega.

Jah, tuu oll´ alostusõ aig. Eesti sai jal eissaisvast ja tull´ üte rii päält minnä' tundmalda rii pääle ja tull´ ello jäiä'.

Vot nii ollegi. Kõik tuu taaseissaisvusõ aig oll´ keerulinõ ja rassõ. Palľo' Setomaa aśa' paistuva' ka ummilõ inemistõlõ mittevajaligu'. Olle murrangulinõ aig. No' om tävveste loomulik, õt kääse Setomaa leht, õt omma' uma' Setomaa organisatsiooni'.

Ma olli viis aastat Seto raadio saadõtõtegijä. Õga nädäli tei viis saadõt, õgal neläpääväl oll´ viktoriin. Läbi raadio küsse Setomaa kotsilõ küsümisi ja inemisõ' helistivä' ja arvssiva' är'. Tuu olle ka väega hariv üteltpuult. Pallo tei ka portreesaatit, inemistõ elost, Setomaa tegemistõst. Ma olõ tennü intervjuud ka president Lennart Meriga. No ma ütsündä es tii', õks tuul aol Georg Pelisaarõga katõkese.

Sa olõt sis õks suurt kuulsust Lennart Merit üle kullõlnu.

Jah. Tuu saadõ piäsi' olõma Kaguraadio arhiivih. Meri oll´ suur setodõ toetaja. Miilde omgi jäänü, õt ku tä kõnõl´, sis tooniť, õt setodõl piät elo minemä parembas. Õt es olõsi' maahajäämist, õt koolõh olõsi' oppaja' ja õt kõik omandiküsimusõ' saasi' är' lahendõtus. Tollõ saatõ teime Obinitsah, koolisööklah.

Meri oll´ väega kõva suidsumiis. Ku ta kõnõlõma nakaś, panti tälle tuhatoos kõrraga lavva pääle ja ku täl iso tull´, nakaś säälsamah suitsu kiskma. A tark miis oll´, kipõt juttu es aja'. Mõtõl´ja kõnõl´.

Sa olõt ka oppaja tüüd tennü?

Olli oppaja Koksina Algkoolih. A olli lühkot aigu oppaja ka Igrise Algkoolih. Sis üts poiskõnõ üteľ, õt Sulo aigu hiusõ' saiva' puhada', Sulo es kaku' latsi hiussist.

Kunas leelotama naksit?

Leelotamisõga alosti Leiko man, 1986. aastagal, Vinne aol, sis oll´ ka edimäne reis välismaalõ – Soomõ. Käveme Kaustisõh, folkloorifestivalil. Tuu oll´ edimäne suurõst liidust välläkäüminõ ja mul olle parteipilet karmanih. Kagos oll´ aig.

Sis olli lühkot aigo Kuldatsäugah ja ku Helmine nakaś jo tsiibu kandma, sis Leppoja Aino kutsõ Helmisehe laulma. Nii ma jäigi. Olli ütsündä miis ja naase' tahtsõva', õt olõsi' koorivanõmb. Nii saigi ja no' olõ piä 25 aastat koorih laulnu ni koorivanõmba aamõtit pidänü. Om illos aig olnu. Palľo om välismaal käütü, ilma ka õks nättü.

Nüüd om vist paslik küsüdä', õt määne om kõgõ süämeperi reis olnu?

Udmurdimaa reis. Tuu om mu jaos olnu tipp. Säänest külälislahkust, lihtsust, säänest olõ-i kohki olnu. Sinnä' läät nigu kodo. Ummi mano, kiä' mõistva' sinno poolõ sõna päält. Sääl nakat arvu saama, õt mi olõ õks näidega üts hõim, üte puu erinevä' haro'.

Sa olõt tandsnu ka?

Päkä Kaidoga hõiksimõ kokko tandsorühmä, Hõbõhalli. 15 aastat tandsõmõ. Omma' õks ilosa' esinemisõ' olnu' – Petserih, Radajal, Irboskah, Pihkvah, välähpuul Eestimaad.

Kotoh ka leelotat?

Ku latsõ' väikomba' olliva', sis rohkõmb. No' harvõmb. Latsõ' omma' kavvõndõh, õgal ütel uma elo ja tüü. A kotoh kõnõlõmist kõnõlõmõ õks seto keeleh. Veli Raivo olle ka suur seto koorõ ja leelo austaja. Tä pidi ka õga vahtsõ leeloplaadi hindäle saama. Tälle miildü kõik, midä mi siih teime.

Ku palľo olõt rikkamb, õt Setomaal olõt elänü?

Taa om sääne mõõtmalda rikkus. Kiä Setomaad ei tunnõ' õga ei armasta', tuu vaest saa-i arvugi, õt taa om rikkus. A om. Suur rikkus, midä rahakotti ei topi' ja midä süämeh ja hingeh kannat. Śoo and tukõ ja kosutas sinno sis, ku rassõst nakas minemä. Ma olõsi' õks palľo vaesõmp, ku mul Setomaad es olõsi'. Ma olõ mõtõlnu, õt suur Vinne aig es murra' setosit. Jäi ello seto kiil ja seto kultuur. Arva, õt ku sääntse' rassõ' ao' om üle elet, sis Setomaa kest kavva. Ja ma olõ väega tenolik kõigilõ, kiä' minno esitivä' taalõ preemialõ.

Sulo, sa saat tulõva aastaga 70. Illos nummõr. Midä jovvat ja tahat viil tetä'?

Ku jummal tervüt and, tahasi' õks leelokooriga kokko kävvu'. Kasvai niisama laulda'. Kasvai vahelgi. Tuu and joudu ka edesi ellä'.

Seto Instituut lätt edesi UNESCO-turismi projektih kirästäjä rolliga'

KÜLVIGU HELEN

Detsembri edeotsah – täpsebält 6. detsembril – tähistedi Kihnuh suurõ Eesti-Läti kuuhtüüprojekti „UNESCO-turism" lõppu. Projekti tävvelik nimi om „Umakultuuri piirkundõ arõndaminõ ja tutvustaminõ turismi tsihtkotussidõna". Projektih oll nelli piirkunda: Eestist Setomaa ja Kihnu, Lätist suite ala ja Liivi rand. Projekti päälausõst sai valit ingliskeeline hüüdlausõh „*United by the unique*" – umaperä köüt kokko. Tuu oll väiga' suur projekt nii eelarvõ, tegemisi ku ka' partneridõ arvu poolõst. Setomaalt olli' üteh haarõt MTÜ Turism (iistvidäjä), Setomaa vald ja SA Seto Instituut.

Seto Instituut om olnu' śooh projektih innekõkkõ kirästäjä osah, a ka' kõrraldanu' kooltuisi ja oppõreise turismiettevõtjidõlõ. Instituudi kõrralda' oll 2017. a septembrih olnu' opikua' „UNESCO vaimsõ kultuuriperändi nimekirja pant kultuurinähtüisi turundaminõ" ja 2018. a sügüse olnu' konverents „Setomaa, Kihnumaa, Suitimaa ja Liivi rand UNESCOh – umaperä ühendäs". Mõlõbal ettekandõpääväl oll kuĥaga' huvtavvi arotamisi, inspiriirvit näütit ja tähtsit tähelepandmisi, midä kultuuriturismipiirkundõh, eriti UNESCO nominatsiooniga' seonduvalt om tähtsä tiidä'.

Projekti seeh mi kõrraldi kohalikõlõ turismiettevõtjilõ viis praktilist kooltust. Väiga' huvtõt olti Tuulõ Tooma pildstämiskooltusõst. 2018. aastagal käve kuulsa pildstäjä Tuulõ Toomas katõl kõrral pildstämistarkuisi jagamah. Miildejääv ja tähtsä oll kooltus savvusannakombidõst, midä vidi iist Veeroja Eda uma kuulsah Mooska savvusannah. 2019. sügüse jagi ummi tiidmisi kodolehe tegemisõst ja haldamisõst Järvelilli Rein ja kävemi viil kõrd Võromaal, õt kaia' Uue-Saaluse veinitalo tegemisi. 2020. jaanuarih uut meid iih jal' üts kooltuspäiv.

Kõgõ inäp oll meil tüüd raamatidõ kokkosäädmisõga'. Projektiga' sai vällä antus 20 erinevvä raamatut. Kõik raamadu' sündü' rahvusvahelitsõh kuuhtüüh. Meil om väiga' hüä miil, õt mi anni vällä kats tähtsät trükist, mia' kõgõ lähebält pututasõ' kultuuri ja kombit: 2019. a keväjä tull vällä raamat „Õgal rahval uma rõivas" ja 2019. a sügüse „Õgal nulgal uma' kombõ'". Ku edimäne and ülekaehusõ kihnu, seto, suiti ja liivi rahvarõivist, sis tõõnõ näide nelä rahva pühhist ja tähtpäivist, sh tähtsäbist sündmüisist tämbätse päävä kultuurikalendrih. Suur teno seto jao autoridõlõ: Nassari Elvile, kiä kirot rahvarõivist, ja Hao Paalilõ, kiä kirot seto pühhist ja tähtpäivist. Maani kumarus mõlõba raamadu kujondajalõ Tammise Irinalõ. Raamadu' omma' katõh keeleh, erälde välläandõ', kokko sis nelli erinevvä. Raamadu' omma' Setomaa Turismi liikmidõlõ ja leelokoorõlõ ja ka' kohalikõlõ koolõlõ ja raamadukogodõlõ ilma rahalda'.

Mi tennä ka' Sarvõ Õiõt, kiä om avitanu' raamatit toimõta' ja kinkõ käest mi või õgal aol küüsüdä', ütskõik kas tuu om kultuuri vai kiilt pututav küüsümüs. Mõistasi' õnnõ küüsüdä'!

Seto Instituudi kanda' oll ka' reisijuhtõ raamatidõ välläandminõ. Väiga' kipõ tüü ja 2019. a keväjä sai valmis 16 erinevvä raamadukõist! Õga piirkund and reisijuhi vällä neläh eri keeleh: Setomaa reisijuht ilmu eesti-, läti-, inglisõ- ja vinnekeelitsenä. Setomaa reisijuhi teksti säädkokko Külvigu Helen, toimõtajana kai' üle Petrone Epp, Raudoja Ahto ja Priksi Elin. Hullu ja võimsa tüüga' sai kõrda Urmi Evelini ettevõtõh Hurmart, kiä uma miiskunnaga' – Evelin, Marcus Arula ja Maiken Austin – kujondi' kolmõ kuuga' kõik 16 raamadukõist. Mi olõ süämest tenoligu' kannahtlikkusõ, kuuhtüüvalmidusõ ja väiga' hüä tulõmusõ iist.

Projekti üts suur pluss om muidogi' olnu' väiga' sakõ kuuhtüü projektipartneridõ vaihõl. Aiťumma, armsa' inemisõ' Setomaa Turismist, Setomaa vallavaltsusõst ja muusiumidõst, Kihnu vallavaltsusõst, Kihnu kultuuriroomist; aiťumma, partneri' Suidi kultuuriroomist, Kuldigast, Ventspilsist ja Liivi rannast.

Aiťumma teele kõigilõ, armsa' sõbra', kuuhtüüpartneri', kooltuisil ja oppõreisel olnu' inemisõ'. Ja lõpõtusõs: pikä' kiiduavaldusõ' kõgõ parebalõ projektijuhilõ Lehtpuu Siljalõ, ilma kinkõlda' olnu-us śood projekti ja ńoid raamatit.

Kuhi raamatit sai valmis. *Urmi Evelini pilt*

Säidse pässäpikukõist ja Lumivalgõkõnõ saatva' ar' aastat 2019

Toimõtusõl õnnahhu näide tsõõriklauda päsedä' ja konspekt tetä'.

Õnnõsiin

- 25 aastat Verska Talomuuseumi.
- Kirsi Talo ehitedi vällä ja sai Setomaa külälisilõ armsas.
- Meremäe kooli latsõ' valluti' Londoni.
- Nedsäjä külä bändist sai televisioonih Rahvabänd! Üle 250 kontserdi jo ant.
- Trad.Attack! – Rünnak jakkus.
- Sarja Urmas vidi Lüübnitsa aasta küläs.
- Jaapan om vallutõt: Sarvõ Õiõ om kõik kätte tuud jaapanlanna' seto rõivilõ säädnü.
- Helmine om leelotanu jo 30 aastakka ja Siidisõsarõ 25 aastakka.
- Kudre Raulil om kotoh õnnõsiini kasvandus.

Doktor

- Hambatohtri Angela Rehi nakaś Verskah tegutsõma.
- Meremäel tetti vahtsõst arstipunkt vallalõ.

Turnõllõja

- Kuningriigi päävä hummogupuulnõ vihm nessüt tsuvva' ar'.
- Obinitsa bussijaama ja bussiussõ vaihõl om lump – kõgõ jääs Tuhkatriinu käng sinnä' kinni ja saa likõs inne ballilõ minekit.

Nõnatark

- Laaneotsa Annela kiroť raamadu tuust, kuis tä kogo Kuningriigi ja Kultuuripääliina uma pääga ja ütsindä valmis tekḱ.

Nurisaja

- Johannõs Pääsukõsõ film, mis Setomaalõ tulľ näütämistõ 2019. aasta talsipühil, pand nurisama.
- Leelopäiv pidi mahtma kolmõ tunni sisse, nojah Jakob Hurt ka mahuť seto leelo kolmõ köütehe.
- Seto Küük õi pia' huulmalda mustitsidõst maitsõelämuisist tegevjuhti kinni.

Häbendelleja

- Seto pitsi päivil sai Vabarna Maret preemia pudelikleidi heegeldämisõ iist.

Unimüts

- Mitte õi saa' maada', suvõl omma' turisti' ja maŕa'-seene', talvõl tsõõriklavva', kooli' ja kooltusõ.

Lumivalgõkõnõ

- Mürgütämäldä ubinit, sitkit ja vabarnit om joba saia'. Setomaa liigus mahekuningriigi tiitli poolõ.

Lehte tegevä':

Toimõtaja Kauksi Ülle, tel 5656 9079, e-post: kauksiylle@gmail.com
Toimõtaja (lisaleht Vahtsõt Vallah) Kittusõ Kelly, tel 522 0661, e-post: kelly.kittus@setomaa.ee
Keeletoimõtaja Palmi Silvi
Seto keele tõlkja Sarvõ Õiõ
Külesäädmine Lööpri Priit
Välläandja: Setomaa Liit
Setomaa kolleegium: Külviku Helen, Kauksi Ülle, Laaneotsa Annela, Matvei Arvi, Sarvõ Õiõ, Leima Aarne, Kruusamäe Meelike, Jüriöö Vello, Järvelilli Rein, Leima Evelin, Mustimetsa Indrek.
Trükjä: Printall AS
Lehe ilmumist tugõ Setomaa Kultuuriprogramm ja lisalehte Vahtsõt Vallah Setomaa vald.
KAASTÜÜ' saata': kauksiylle@gmail.com vai Setomaa aoleht, Obinitsa külä, 65301, Võro maakund.
SETOMAA VALLA UUDISÕ' saata': kelly.kittus@setomaa.ee
Tähtaig õga kuu 12. kuupäiv.
Lehe telminõ ja reklaam: tel 5627 3889, info@setoinstituut.ee

Setomaa aolehe kallendri 2020

JAANUAR

1. jaanuar – eesti vahtsõaasta

5. jaanuar – talsipido Satserinna nulgah

6. jaanuar – talsipühi puulpühä
Hõpõviiga mõstas silmi ja riidast tuud puu-haloga ennustõdas kosilasõ iseloomu.
Ku osliganõ puu, sis iseloom ka tulõvadsõl tihkõ, ku ille, pehme koorõga, saa hell miis.
Naase valigu otsustas imä. Üüse käävä' krestotaja' löhidega' tarõst tarrõ.

7. jaanuar – talsipühi
Talsepühi üüse tuvvas kikas tarrõ, pandas teräunkõga külätütriku jaost.
Kedä kikas sööse ar' kõkõ inne, tuu saa kõkõ inne mehele.
Talsepühi tuvvas halga tarrõ üsäga.
Ko om paarõ, sis saat tuu aastaga mehele. (Toŋa)

8. jaanuar – Ogarjova Tatjana, Seto erämuuseumi pernaane Radajal, 80

Vankrit määri' talvõl!

13. jaanuar – Setomaa Liidu pido Verskah

14. jaanuar – seto vahtsõaasta
Innembidi seto' tunnõ-s joulukuuskõ. Tarrõ tuudi olõ' ja puistati maaha, olgi pääl naati tralli lüümä.

19. jaanuar – viiristminõ

28. jaanuar – setodõ vana-vahtsõaastaga pido Talinah (Wismari 32, alostusõga kell 18)

30. jaanuar – tennüspäiv
Tennüspäävä keedetäs tsiapääd ja suitas linno, saava' tsia' lihava', ja präetädä-i, sis nakkasõ' tsia' ümbre minemä.
Ja lastas tsiko vällä, tsia' nägevä' päivä.
Ko tennüspäävä om nikke pallo päivä, ko hobõsõ sälgä karada', sis saa hüä rüähäitsemine ja hainategemine. (Toŋa)

VEEBRUAR

15. veebruar – kündlepäiv

24. veebruar – Eesti Vabariik 102
Seto' andva' Eesti Vabariigile avvu.

24. veebruar – algas maasenits, lihahiideh, võiunätäl

27. veebruar – paabapraasnik
Mehe', ärke' jääge' tiipääle ette vai hoitkõ' verrev karmanih!

29. veebruar – käsitüümeistre ja jutuvestja Lillmaa Terje 50

MÄRTS

2. märts – algas suur paast
Säidse nädälit tulõ paastu'.
Kõik kõnõlasõ' ja mõtlõsõ' naabridõst höste.

3. märts – Hõpõhõimu vedosnik ja pillimiis Ahose Voldemar 75

14. märts – koolimiis Jüriöö Vello 75

22. märts – sorokasveet vai tsirgupäiv
40 tsirku käändvä' uma noka kodo poolõ. Pernaase', pangõ' tsirgukukli' aia otsa ni teke' pliine!

Sorokisväätõ häräjuvva'
Sorokisväätõ om nädäle peräst päält kikka-juvva, niku kikkajuvva' om śoo tõõsõpäävä, sis om sorokisväätõ tõõsõ kolmapäävä – nii päiv lätt ette. Sis sorokisväätõ ante kanolõ vitsa seest vai vüü seest süvvä'. Määne hau-vits vai vüü pante nii tsõõrikohe, sis pante kanaterä' sinnä' sisse ja kana' süümä, sis nakkasõ' kana' üttekokko luuma. Ja ko kana viil luu-s, sis pessete kanno luvvaga, õt sorokis-väätõ – munnõ luuma, sorokisväätõ – munnõ luuma.

Plaan' õks ar peete. Ko illos ilm olĺ, sis olĺ veiga hüä miil. Sis jo ko häräle juvva' sai, sis nellikümmend kalla ja nellikümmend tsirko käändvä' jo kõik nõna' siiä' poolõ. A ko hall saonõ vai külm ilm, vai sääne tuisaś, sis käänivä' viil kõik hanna'. Sis olĺ peremiis jäl pahano, õt hainoveitlese.
(Usinitsa)

22. märts – Hilana Taarka sünnüpäiv, kuulutadas vällä Taarka preemia saaja

APRILL

12. aprill – urbõpäiv
Algas vaiknõ nätäl. Urva' tuvvas kodo ja viiäs kerkohe õnnista'. Või jo tsõõtada'.

Urbõpäävä laul, kui latsõ' aia pääl tsõõtasõ' ja laulva':
„Tsõõ, õks tsõõ, urbõpäiv,
urbõ õks tulli ja lätsi.
Urbõ panni moro muhetama
ja karitshaina kasuma.
Tsõõ, õks tsõõ, urbõpäiv,
pand õks pühi peränulka,
kalli ao akõnihe.
Tsõõ, tsõõ, urbõpäiv.“ (Obinitsa)

16. aprill – suur neläpäiv
Kohegi tohi-i lüvvä' naklu õga kolistada'.

17. aprill – suur riidi
Suure reede öösel läheb perenaine lüpsikuga metsa kadakaid lüpsma. Vahetevahel jookseb ta ümber kadakapõõsa, sealjuures sõnades:
Koko, koko kohopiimä,
valla vahasta võida.
Seda toimetatakse kuni kukelauluni.
See toiming tähendab hääd karjaõnne.
(Meremäe)

18. aprill – vaiknõ puulpühä
Üüse keriguaig ja ülestõusmisõ uutmi-nõ. Hristos vaskres. Vaistino vaskres. Kristus om üles tõusnu. Jah, tõesti om tõusnu. (Kõrratas vähämbält säidse vuuri.)

19. aprill – lihavõõdõh
Hummogu muna' värmi' ja täüs korviga loomkat otsma!

30. aprill – Siidisõsarõ vedosnik Haa-valo Ilme 65

MAI

6. mai – keväjäne juripäiv ehk joorkapäiv, Verska kerigu pühä
Juripäivä pühitsedäs pühäpääväs. Tetä-i tuul pääväl tüüd. Peeti kerkoh palvust, tuudi vällä pühäne, ümbre hubõstõ viidi. Papp veel ristiviiga tsiugaś kah. Selle peetäski hubõstõ pääle, et hupõn sõkk tuu madu ar'. Juri tsusaś odaga kurku.
Nii jäi rahvas rahulõ. Eläjide pääl kah peetäs õks molebin. Juripäe viiäs pühäne ümbre eläjide. Uma pereh, peremiis vai perenaanõ kua võtt innõ pühäse üskä laudah.
Määne pühäne om õnõ. Tuu tasakõidsi innõ lugõ:
„Pühä Jahorjakõnõ,
hoia' mo eläjäkeisi
ja kaidsa' mo karja,
hoia' mu huulde
ja kaidsa' mo kaala,
hoia' kuŕa inemise,
hoia' kuŕa eläjä iist.“
Lastas õks karja kah vällä. Ku aja kaŕa kodo, sõss valõtas kah, et ei saasi' unine karus õi. Üteh andas muna kaŕussõlõ. (Vaśla)

22. mai – keväjäne migulapäiv

24. mai – räüsäpäiv
Too olĺ räüsäpuusli, kadonu isa ütel. Tol päiväl es tetä' põllutüüd hobõstõga. Sõss paluti räüsä iist. Sinnä' lätsi' vana' jumalauskliku' inemese'.

Lätt edesi lk 9

Setomaa Vahtsõt Vallah

VALLA UUDISED

Detsember 2019
Nr 12 (361)

Urmas Sarja – suure südamega külavanem ja aasta vabatahtlik

Kohtusime äsja aasta vabatahtlikuks valitud Urmas Sarjaga, et ka lehelugejatele tema mõtteid ja emotsioone edastada.

KELLY KITTUS

President Kersti Kaljulaid annab Urmas Sarjale aasta vabatahtliku tiitli. *Foto: presidendi kantselei*

2019. aasta on sulle toonud palju uhkeid tiitleid. Nimelt oled sa aasta küla külavanem ja aasta vabatahtlik. Mida need tiitlid sinu jaoks tähendavad?

See oli suur üllatus. Ma isegi ei teadnud sellest konkursist mitte midagi. Ikka on hea tunne, aga suur vastutus.

Kas on veider ka, kui sinu väike küla saab järsku nii palju tähelepanu?

Kas ta just veider on, aga üllatuslik kindlasti. Kindlasti on muutusi palju tulnud. Palju rohkem on hakatud usaldama KOVi, nägema, mis võimalused on, kui ise midagi teed. Kindlasti on see inimesi rohkem liitnud ja pannud mõtlema selle üle, mida veel saaks teha. Naaberkülad ka juba tunnevad huvi, et midagi koos teha.

Kas see on pereelu ka mõjutanud?

Eks kindlasti. Ei saa seda eitada. Kindlasti on tulnud mõned oma pere käimised ära jätta ja mõnes kohas on pere pidanud olema kaasosaline.

Mis motiveerib sind Lüübnitsas tegutsema?

Mingit motivatsioonipaketti ei olegi. See on tulnud iseenesest ja kuidagi läinud nagu jõgi oma sängis. Motivatsioon on see, et keskkond, kus ma ise pesitsen, on korras, on rahulolev, on perspektiivne. Kui sa näed, et külas on loomad, rõõmsad inimesed, naaber ei näita naabri peale näpuga, vaid tahab asju koos teha.

Sa olid esimene statuudi järgi valitud külavanem Setomaa vallas. Miks inimesed ei kipu külavanemaks?

Ega see polegi tähtis, kas sa oled külavanem või mitte, aga kindlasti KOVi seisukohalt oleks hea, et on üks küla eest kõnelev inimene. Kindlasti kardetakse vastutust ja kardetakse teiste arvamusi või et peab midagi tegema ja nii edasi. Arvan, et kui on eeskujud ees, siis neid külavanemaid tuleb. Kui nad tulevad valla üritustele ja näevad, et seal on lõbus, siis hakkavad arutama omakeskis, et lähme ka oma pundiga ja teeme näiteks valla jõulupeol midagi. Arvan, et tähtis on see, et tuua uusi huvitavaid üritusi sisse.

Teiste arvamusi ei maksa karta. Mihkel Raud ütles ühes oma raamatus, et kui üks mees oli teda solvanud, tegi ta nimekirja inimestest, kelle arvamus on talle tähtis. Ja kui tuli järgmine mees teda solvama, küsis ta: „Mis su nimi on? Oi, sind ei ole siin nimekirjas.“ Ei tasu karta neid arvamusi.

Kas ja millist tuge külavanemad vajavad kohalikult omavalitsuselt?

Hea oleks, et kutsutaks kokku ja jagataks informatsiooni. Inimesed ootavad informatsiooni programmide ja ürituste osas ikkagi 2–3 kuud ette. Kuigi külas annan infolehte välja, siis mõni inimene ikka on öelnud, et on infosulus. Me suhtleme, me peame koosolekut, me anname infolehte, me räägime naabritega omavahel. Kui on teada, et mingi pidu on toimumas, siis saavad külaelanikud omavahel küsida, et kes on minemas, ja kui sinult juba paar korda on küsitud, siis tekib ikka soov ka minna.

Ehk siis eduka küla aluseks on omavaheline suhtlemine ikkagi?

Ma arvan, et kindlasti. Olgu see kasvõi ühine teejoomine või ükstapuha, see ei pea olema finantsiliselt kallis asi, et saaks omavahel suhelda ja arutada. Suhtlus on oluline, et saada kodust välja. Meil on ka nii, et kuulutus ei aita midagi, sa pead kõik elanikud läbi helistama.

Mida toob 2020?

Aasta küla tiitli hoidmine, kindlasti palju turiste. Maikuus on matkakaravanide kokkutulek, mis ärgitab kindlasti kogu Setomaad. Traditsiooniliselt sibulalaat, mida võib-olla 20. aasta juubeli puhul teeme suurejoonelisemalt, alustame õpitubadega.

Kas vabatahtlikku tööd teed väljaspool Setomaad ka?

Ma nüüd ei saagi aru, kas see vabatahtlik töö ongi nagu vabatahtlik töö. Mul on selline vabatahtlik elukeskkonna loomine. Küla sees sa ei saa teha väga palju ilma nende koolitusteta, mis on siin näiteks arenduskeskuse ja Setomaa Liidu koolitused. Mul on väga kihvt olla, et mul on KOPi projekt ja teeme selle külaga ära. Me ootame inimesi oma üritustele, aga peame aru saama, et ka teised teevad tööd ja tuleb käia ka nende üritustel. Igas pulmas ei saa pruut olla, aga kui sul on võimalus osaleda koolitustel, siis see on sinu edu pant. Ei saa nii, et ma sinna ei lähe ja ma seda ei tee.

Lõpetuseks tahab Urmas edasi anda tänusõnad.

Tahan tänada neid, kes mind tunnustasid. Kõik on selle taga, kellega on koostööd tehtud: Võrumaa arenduskeskus, vald, külaelanikud, perekond. See oli ikka üllatus. Sain aru, et see on midagi rohkemat kui ühe-kahe inimese arvamus.

Õpilasfirmade laat Värskas läks igati korda

INGRIT KALA,
õpilasfirmade laada peakorraldaja

Rahvusvahelisel õpilasfirmade konkurss-laadal „Üle piiri turundus“ jagati peapreemiad Põlva ja Värska õpilaste vahel. Parimaks õpilasfirmaks valiti Põlva Gümnaasiumi ÕF Mängutasku ja parimaks minifirmaks Värska Gümnaasiumi minifirma Seto Kuku.

Värskasse laadale jõudis kokku 32 firmat ja nendest 10 firmat olid Setomaa kolmest koolist. Rahvusvaheliseks tegi laada sel korral Petseri Lingvistilise Gümnaasiumi 2 õpilasfirma osalemine. Laat läks igati korda, oli ostjaid, põnevat kaupa ja noored tundsid end kui töölähetuses olevana.

Auhindu jagati seitsmes kategoorias, lisaks anti välja mitmeid eripreemiaid. Parimaks õpilasfirmaks valitud ÕF Mängutasku toodab praktilisi lauamänge. Nende toode on kompaktne, praktiline ja detailideni läbimõeldud. Parima minifirma preemia pälvinud MF Seto Kuku valmistab ja müüb puidust tooteid, nende müügiletilt võib leida „vegan vurri“ ja külmkapimagnetid.

Parima toote auhinna sai ÕF Taleio (Võru Gümnaasium), kes valmistab puidust teatrikotte. Nende toode on kvaliteetne, omanäoline, esinduslik, innovaatiline. Žürii kommentaar, et ükski daam ei jää seda toodet kandes halliks hiireks, peab kindlasti paika.

Parimaks teenuseks valiti ÕF FolkMelody, nemad pakuvad muusikalise meelelahutuse teenust. See on näide, kuidas iga liikme hobist võib kokku kasvada rahvuslikku muusikat viljelev firma.

Parima müügistrateegiaga paistis silma ÕF Münt (Hugo Treffneri Gümnaasium). Nende tooteks on naturaalsed hambapesutabletid. Õpilased on teinud teaduslikke uuringuid oma toote arendamiseks. Toimus aktiivne ja oskuslik esitlus ning olemas oli isegi kaardimakse võimalus.

Parima väljapaneku auhind anti ÕF-ile BÄG (Põlva Gümnaasium), kes müüs riidest kotte. Kogu väljapanek oli terviklik ja müüjad ise olid stiilsed. Valikus oli tooteid igale maitsele. Positiivne oli see, et propageeriti ka taaskasutust.

Parimaks Setomaa firmaks tunnistati Helena Kudre juhendatav Värska Gümnaasiumi minifirma Seto Kuku. Firma poisid Andris-Robin Talumees, Laur Laanetu ja Indrek Parijõgi kandsid seto rõivaid ja olid head suhtlejad. Žürii hinnangul kasutati oskuslikult seto pärandit.

Innovatsiooni eripreemia anti ÕF-le Baik (Hugo Treffneri Gümnaasiumi). Nemad propageerisid seadet akupanga laadimiseks läbi jalgratta dünamo.

Žürii taimetarga eripreemia kuulus Meremäe kooli MF-le Emme-Liine, juhendaja Evi Kambrimägi. Meremäe noored paistsid silma heade teadmistega taimedest. Loodustoodete eripreemia sai MF MeeIlu Põlva Koolist, neid tunnustati kohaliku tooraine kasutamisel, tooteks oli mee baasil ilutooted.

Žüriisse kuulusid Aarne Leima (Setomaa ettevõtlusnõustaja), Margus Timmo (Setomaa Liidu vedosnik), Eliis Ermel (Võru Arenduskeskuse noorte ettevõtluskonsultant), Kadri Moppel (Setomaa turismikoordinaator), Karen Sonts (õpilasfirmade vilistlane).

Konkurss-laada peakorraldajana loodan, et laat andis noortele ja nende juhendajatele väärtuslikku müügikogemust, turunduskogemusi ning uusi kontakte. Suur-suur tänu kõigile, kes laadapäeval noori toetamas käisid.

Laat toimus tänu Setomaa arenguprogrammile ning Setomaa vallavalitsuse ja Setomaa Liidu toel.

Värska Gümnaasiumi minifirma Seto Kuku valmistab ja müüb puidust tooteid. *Foto: Kersti Virro*

Setomaa ettevõtted pälvisid tunnustust

KELLY KITTUS

28. novembril kuulutati välja Võru maakonna aasta ettevõtted. Tunnustuseta ei jäänud ka Setomaa valla ettevõtted.

Aasta tööandja tiitliga pärjati AS Värska Vesi. 1993. aastal loodud ettevõte tegeleb mineraalvee ja joogivee villimise ja turustamisega. Nende põhilised kaubamärgid on Värska Originaal ja Värska Allikavesi. Ettevõte annab tööd 92 inimesele ja täidab hindamatut kohta Setomaa ettevõtlusmaastikul.

Aasta mikroettevõtteks kuulutati OÜ VIP-Mööbel, mis pälvis 2018. aastal Setomaa aasta ettevõtja tiitli. 2005. aastal alustanud firma pakub eestimaisest kasest tehtud vastupidavat söögi- ja elutoamööblit, samuti lastetoasisustust ja aiamööblit. Toodangut eksporditakse edasimüüjate kaudu Euroopa riikidesse, Venemaale, Ameerikasse ja Jaapanisse.

Tänukirja said aasta suurettevõtte nominent AS Värska Sanatoorium ning aasta mikroettevõtte nominendid Haljasmetsa Piiri talu ja Ostrova Mari OÜ.

Setomaa ettevõtjad tunnustusüritusel. *Foto: Kersti Virro*

Valla teine aastaring

Setomaa valla teine aastaring hakkab täis saama ja selle lühikese aja jooksul oleme kogenud küll kurbust ja ebaõnnestumisi, kuid samas ka suurt rõõmu ja mitmeid kordaminekuid. Aasta lõpus tahaksime ikka kuulda seda, mis meil hästi on.

Üheks viimaseks suuremaks õnnestunud sotsiaalseks projektiks võiks nimetada Meremäe piirkonna perearsti praksise taaskäivitamist. Aasta tagasi šoki üle elanud Meremäe piirkonna rahvas sai südamest rõõmustada, kui mitme osapoole pingutuse tagajärjel saime praksise uuesti avatud. Selle edaspidine toimimine ei tohi sõltuda aga enam Terviseameti suvalistest otsustest, vaid inimesed peavad enda nimistu ümber registreerima uuesti perearst Jana Merisalu nimistusse. See on kõige kindlam garantii tuleviku ees.

Jõulud on rõõmustamise ja ootuste aeg. Setomaa vald poetab päkapikkude kaudu omapoolse kommikoti kõikide laste ja eakate inimeste kingikotti.

Üheks õnnestunud projekti alguseks tuleb pidada kodukohandamise projekti, kus sellel aastal jõudsime ära teha ühe kaldtee ratastooli kasutavale inimesele ja ühe pesuruumi kohandamise. Siin on peamine koormus langenud sotsiaalosakonnale, kes inimesed välja valis, suhtles ehitajatega, kirjutas projekti, ja nüüd näeme ka esimesi tulemusi.

Kui vaadata uude aastasse, siis ühe suurema muudatusena toimub kolme noortekeskuse ühendamine ühise Setomaa Noorsootöö Keskuse nime alla. Praegune hea koostöö noortekeskuste vahel vormistatakse ja muudetakse sisuliselt ühiseks Setomaa noori eestvedavaks asutuseks. Soovin neile jõudu ja õnnestumisi.

Võrumaa aasta ettevõtjate tunnustamisüritusel olid kohal mitmed tublid Setomaa ettevõtjad ja laureaadi tunnustuse said VIP-Mööbel ja AS Värska Vesi. Edu kõikidele Setomaa valla ettevõtjatele!

Kindlasti on tulemas meil kõigil jõulupeod ja aastalõpupeod, kus saame perega ja tuttavatega koos olla. Võtkem neid hetki kui võimalust argipäevast välja rabelda ning nautigem aastalõppu ning jõule!

RAUL KUDRE, Setomaa vallavanem

Värska sanatooriumi detailplaneeringu avalik väljapanek

20.12.2019–20.01.2020 toimub Värska sanatooriumi detailplaneeringu avalik väljapanek.
Planeeritav ala asub Setomaa vallas Väike-Rõsna külas, selle suurus on 5,2 ha. Planeeringu eesmärgiks on Värska Sanatooriumi majutuskorpuse laiendamine.
Detailplaneeringuga saab tutvuda
Värska raamatukogus E, T, K, R kella 10–17;
N kella 12–19 ja L kella 10–14 ning elektrooniliselt Setomaa valla veebilehel.

Väljapaneku kestel saab kuni 20. jaanuari kella 16-ni planeeringu kohta esitada ettepanekuid ja vastuväiteid kirjalikult Setomaa Vallavalitsusele aadressil Pikk tn 12, Värska alevik, Setomaa vald, Võru maakond 64001 või e-postile vald@setomaa.ee.

Ettepanekute ja vastuväidete laekumisel toimub detailplaneeringu avalik arutelu 24.01.2020 kell 14 Värska Kultuurikeskuse väikeses saalis.

Setomaa Vallavolikogu istung 28.11.2019 Värskas

- Kuulati Värska Gümnaasiumi infot direktor Liina Palult.
- Kuulati MTÜ Setomaa Liit tegevuse ülevaadet juhatuse liikmelt Margus Timmolt.
- Võeti vastu Setomaa valla 2019. aasta lisaeelarve kogumahuga 163 113 eurot.
- Kehtestati Setomaa Noorsootöö Keskuse põhimäärus.
- Muudeti Setomaa Vallavolikogu 27.12.2018 otsust nr 63 „Setomaa Vallavalitsuse hallatavate asutuste koosseis“ Setomaa Noorsootöö Keskuse koosseisu osas.
- Võeti vastu ja suunati avalikule väljapanekule Värska sanatooriumi detailplaneering.
- Otsustati lugeda tuvastatuks Beresje külas Lukova tn 23 maaüksusel asuva elamu peremehetus ½ mõttelises osas ja võtta ehitise ½ mõtteline osa arvele Setomaa valla omandina.
- Otsustati lugeda tuvastatuks Kahkva külas Ülenurme maaüksusel asuvate hoonete (elamu, sauna, kuuri, küüni ja garaaži) peremehetus ½ mõttelises osas ja võtta ehitiste ½ mõtteline osa arvele Setomaa valla omandina.
- Otsustati lugeda tuvastatuks Saatse külas Sireli maaüksusel asuva elamu ja kuuri ½ mõttelise osa peremehetus ja võtta ehitised arvele Setomaa valla omandina.
- Otsustati lugeda tuvastatuks Matsuri külas Ees-Varsa maaüksusel asuva elamu ja lauda peremehetus ja võtta ehitised arvele Setomaa valla omandina.
- Otsustati nõustuda Setomaa valla munitsipaalomandisse kuuluva Matsuri Külakeskuse kinnistu, registriosa nr 2251638, katastritunnusega 93401:001:0720, pindalaga 6296 m², maakasutuse sihtotstarve sotsiaalmaa alaliigiga ühiskondlike ehitiste maa, jagamisega Külakeskuse maa, pindalaga 1247 m², ühiskondlike ehitiste maa ning Külaplatsi maa, pindalaga 5050 m², sihtotstarbega üldkasutatav maa ja nõustuda jagamisel tekkinud 1247 m² Külakeskuse maa võõrandamisega Sujuri OÜ-le.
- Otsustati kinnitada Setomaa Vallavolikogu majanduskomisjoni liikmeks Margus Kraav.

Petserimaa vabadussammas kerkib Värskasse

KELLY KITTUS

Selline peaks vabadussammas ja selle ümbrus Värskas tulevikus välja nägema.

Petserimaa vabadussõjas langenute mälestussammas on sümboolse väärtusega ning tuleb taastada kui tänutähis neile, kes vabadussõjas võideldes langesid Petserimaal.

Võit vabadussõjas andis võimaluse rajada iseseisev Eesti riik, mille osa Petserimaa oli 1920.–1944. aastal. Olles osa Eesti Vabariigist, andis see võimaluse ehitada üles tervet Petserimaad kattev koolivõrk, viia läbi maareform, andis võimaluse seto, eesti ja vene kultuuri õitsenguks. Vene kultuuri seda ajajärku on kutsutud hõbedaseks ajastuks. Vabadussõja ja Tartu rahulepingu tulemusena jäi Petseri klooster Eesti Vabariiki, mis hoidis ära kloostri sulgemise, nagu juhtus mujal Nõukogude Liidus. Selle tõttu saab Petseri klooster kinnitada, et Petseri kloostris ei ole katkenud palve mitte hetkekski. Nimekirjade järgi võis Petserimaal langeda vabadussõjas kuni 400 Eesti kaitseväe sõdurit.

See suursugune monument oli kavas avada Petseri linna südames Vabadusväljakul 1940. aasta augustis, kuid jäi teostamata alanud Nõukogude okupatsiooni tõttu. Samba kogukõrguseks oli kavandatud 7,40 meetrit, kusjuures sellest moodustanuks hallist graniidist sõdurikuju 2,25 meetrit ning postament alusega 5,15 meetrit. Postamendil seisev kiivris sõdur hoidis ühes käes langetatud mõõka ja teise käega kilpi, mille esiküljel Eesti Vabariigi vapp ning ülaosas pärg. Postamendi esikülje ülemisse kolmandikku oli ette nähtud sõdurivapruse sümbol – Vabaduse Rist. Postamendi esikülje alaossa oli algselt mõeldud tekst: Vabaduse eest võitlejaile!

Monument teostatakse 1944. aastal valmima pidanud Roman Haavamäe kavandi järgi. Petserimaa vabadussamba ehitustegevus algab Värskas aadressil Tartu mnt 2 juba 2019. aasta lõpus. Praegusele kiigeplatsile rajatava vabadussamba ümber tuleb 10 m ulatuses täringukivikatend, mille peale on laotud mustriga kohalik sümboolika. Valgustatud vabadussamba platsile tulevad ka lipumastid ja istumiskohad. Õuealale on planeeritud tiik, istumisalad ja kergliiklustee. Praegune külakiik eemaldatakse ja uuel hooajal paigaldatakse uus külakiik Värska kultuurimaja kõrval asuvale platsile, mis saab samuti uue ilme.

Vabadussamba pidulik avamine toimub 2020. aasta suvel.

Anna oma panus!

- Monumendi rajamist toetavad Eesti Sõjamuuseum, Setomaa vald, SA Setu Kultuuri Fond, kuid nendest vahenditest ei piisa. Palun andke oma panus vabadussõjas Petserimaal langenute mälestuse jäädvustamisse!
- Toetuse saab kanda SA Setu Kultuuri Fondi arvelduskontole **EE722200221041933698**, selgitusse palun kirjutada „Vabadussõja monument“.

Miljööväärtuslike alade uuringust Meremäe ja Obinitsa piirkonnas ning Luhamaa nulgas

MAIE KAIS
arhitekt, miljööväärtuslike alade uuringu koostaja

Setomaal on koostamisel valla uus üldplaneering (algatatud volikogu otsusega 27.09.2018 nr 41). Üldplaneeringu ülesandeks kõige üldisemalt öeldes on määratleda piirkonna (siis Setomaa) ruumilise arengu põhimõtted.

Üldplaneeringu ühe teemana käsitletakse valla miljööväärtuslikke alasid. 2010–2011. aastal on koostatud miljööalade teemaplaneeringud tolleaegsetele Värska ja Mikitamäe valdadele, senini pole võimalikke miljööalasid uuritud Meremäe ja Obinitsa aladel ning Luhamaa nulgas. Nüüd alustame vastava uuringu koostamisega ka seal.

Mis on miljööväärtuslikud alad ja milleks on vajalik neid uurida, piiritleda ja kirjeldada?

Miljööväärtuslik ala on selline piirkond, kus on ajalooliselt välja kujunenud ühtne, kindlatele kriteeriumitele vastav looduslik ja asustuslik struktuur, mille kvalitatiivne tase on millegipoolest eriline ja väärib säilitamist. Reeglina pole see lihtsalt ilus looduskeskkond (määratletakse väärtusliku maastikuna) ega eraldiseisev arhitektuurse või ajalooväärtusega hoone või hoonetegrupp (määratletakse väärtusliku arhitektuuriansamblina).

Miljööväärtusliku ala moodustab harmooniline loodus- ja tehiskeskkond koos, tekitades piirkonnale iseloomuliku kompaktse koosluse. Tegemist võib olla mitmest majapidamisest koosneva külakeskuse või -tänavaga, ajaloolise mõisasüdamega või mistahes muu sisuga objektide kogumiga.

Uuringu käigus kõigepealt määratleme miljööväärtuslikud alad eeltoodud tunnuste põhjal, põhjendame valikut, täpsustame alade piirid. Seejärel saab neile koostada üldised kasutustingimused ehk kuidas käituda, et alade väärtus säiliks.

Planeering, mille üheks osaks miljööväärtuslike alade uuring saab olema, on kokkulepe. Parim võimalus seda kokkulepet saavutada on koostöö kohalike elanike, huvigruppide, vallaametnike ja planeeringu koostajate vahel. Miljööväärtuslike alade teema iseenesest on väga atraktiivne ning puudutab nii Setomaa alalisi elanikke kui ka suve- ja talvekülalisi. Teie teadmised, hinnangud ja ettepanekud on üliolulised.

Töö käigus on kavandatud korraldada Meremäel või Obinitsas ja Luhamaal arutelusid, kuhu ootame teemast huvitatuid osalema. Arutelude toimumise ajast ja kohast antakse kindlasti teada.

PS Meremäe ja Obinitsa piirkonna ning Luhamaa nulga elanikud! Kui näete küla vahel sõitmas või seismas võõrast autot (tumesinine Mazda3), siis on see töö koostaja, kes vaatleb ja pildistab, aga muidu on ohutu.

Meremäel tegutseb uus perearst

Meremäel tegutseb alates detsembrist uus perearst Jana Merisalu. Esitasime talle mõned küsimused, et ka vallarahvas temast rohkem teada saaks.

KELLY KITTUS

Perearst Jana Merisalu ja pereõde Piret Vesi. *Foto: Kelly Kittus*

Miks otsustasite tööle tulla Setomaa valda? Kus töötasite varem?

Perearsti residentuuri läbisin Tartus, edasi läksin 2009. aastal nimistuga perearstina tööle Võru linna, kus töötasin kuni 2017. aasta hilissügiseni. Paljudel erinevatel põhjustel ja pika juurdlemise tulemusel otsustasin nimistust loobuda ning hakata tööle omadel tingimustel.

Väga suur hulk perearste on hädas abilise puudumise tõttu, keda tegelikult ei ole mitte kuskilt võtta. Niimoodi käisin ma mitmetes erinevates kohtades „tulekahjusid kustutamas“ ehk siis perearstidele turvatud puhkust lubamas. On ju teada, et üldiselt saab puhkusele minna ainult nii, et jäetakse praksis ilma arstita, mis tegelikult tekitab arstile lisapingeid ning pigem soodustab läbipõlemist.

Kaugemates kohtades käies aga hakkas ikkagi tunduma, et kodus on kõik parem. Võrumaa inimene oli mulle südame külge kasvanud, tundsin, et saan Võrumaa inimesest paremini aru ja oskan lihtsamalt õigeid lahendusi pakkuda. Teine hea asi, mis Võrumaal on, on hästi toimiv ja asjalike spetsialistidega varustatud haigla, millega mul on alati olnud väga hea koostöö. Sellest tunnen ma mujal töötades enim puudust.

Tööpakkumise vastuvõtmiseks on mul üsna karmid tingimused – töö ei tohi püsivalt ja pikalt häirida mul lapsevanem ja pereema olemist. Seetõttu, kui Terviseamet tegi mulle oma esmase pakkumise, et Meremäele tööle, täiskohaga, ilma pereõeta, üksi majandada ning kõik arvutitööd ja muu kõik ise ära teha, ütlesin selge „ei“. Kuna koht jäi siiski hinge kripeldama, mõtlesin, et kas tõesti ei saaks siis nii korraldada, et ma ei peaks sinna üksi jääma.

Mõne kuu järel tuli mulle Saaremaa firmalt täiesti sobiv pakkumine – nemad võtaks kõik majandamise ja süsteemid enda kanda, minu asi oleks arsti tööd teha paaril päeval nädalas. Ja kuna nad on nii kaugel, siis jäeti mulle paljudes asjades üsna vabad käed oma tööd ja sisustust korraldada. Pealegi oli suhtlemine meeldiv ja toetav. Selline asi avaldab ju muljet, kui sind austatakse ja sinu soovidega ning isiksusega arvestatakse. Aga ikka oli üks suur probleem – polnud pereõde. See oli mul viimane, aga kõige määravam tingimus. Ja siis äkki, sellel suvel, viis saatus mind tööle Põlvasse, kus oli pereõena tööl sarnase mõtteviisiga noor ema, kes tahtis samuti suuremat iseseisvust ning rohkem lastele pühenduda. Andsin talle saarlaste kontaktid ning jäin pöialt pidama. Õnneks läks kõik hästi ja varsti hakkasime tingimusi paika panema, praksist sättima, lube taotlema jne.

Suur aitäh ka eelmisele perearstile Katrin Rahusoovile, kes oma nime vääriliselt meid väga palju aitas, usaldas mitmeid oma aparaate, mööblit ja varustust meie kätte, tõi vajadusel veel juurdegi, võttis alati telefoni ja tuli ise kohale, kui meil millegagi abi vaja oli. Nii saimegi praksise uuesti tööle panna.

Kuidas näete maapiirkonna arstiabi tulevikku?

See küsimus teeb muret kõigile, terved komisjonid tegelevad probleemiga, et maaperearst püsima jääks. Teisipidi jällegi kaevatakse sellele hoolega auku, ehitades moodsaid perearstikeskusi, kuhu kõik ümberkaudsed arstid tööle viia. Mulle tundub, et riigiisad ei ole lõpuni läbi mõelnud, kumbanad siis tegelikult tahavad, kas maaperearsti populaarsust kasvatada või neid hoopis välja suretada. Mõeldakse, et pakkuda toetust maal töötamiseks, aga ei suudeta välja mõelda, et kui palju siis ja kellele. Tervisekeskused on mugav projekt, arstil on töökoht ja inimesed on jaotatud. See, kuidas nad arsti juurde pääsevad, peab olema inimese või valla mure. Ühesõnaga, probleemi ei suudeta lahendada, kuna vaatekohti ja prognoose on nii palju erinevaid.

Mida saab enese heaks ära teha, on nagu Setomaa vald tegi – taguda nii kaua trummi, kuni keegi kuulab. Küllab leidub tulevikus rohkem minusuguseid roteeruvaid arste, kes on valmis vahelduse mõttes aeg-ajalt maal käima. Aga seda ma usun küll, et selline nähtus nagu „aastaid seesama perearst“ kaob paljudest kohtadest. Linnades on see juba osaliselt kadunudki. Elus on ikka muutusi, mis ei ole sageli mugavad, kuid selline see elu on ja muutustega tuleb kohaneda.

Mida väärtustate oma ametis enim?

Tahtsin arstiks saada juba väga väikesest peale, see on olnud läbi elu mu ainuke valik, olen terve elu selle nimel tööd teinud, et arstiks saada ja arstiks jääda. Mulle väga meeldib õppida, uusi oskusi omandada. Mul on vaja stabiilseid muutusi, palju ringi sõita. Mulle meeldib vabadus otsustada oma kabineti ja töömeetodite üle. Võiks öelda, et ma väärtustan enim iseseisvust, õppimist, pidevat arengut, häid inimsuhteid. Praegu on mul see kõik olemas.

Kuidas teid kohalikud vastu on võtnud, kas nimistu juba vaikselt kasvab?

Kohalikud inimesed on olnud väga kenad, lahked, abivalmid, toetavad. Seni on kõik läinud ootuspäraselt, nimistu kasvab täiesti adekvaatse kiirusega.

Millised on teie soovitused inimestele gripihooajaks?

Haigestumise vältimiseks ikka tervislikult toituda, iga päev viibida värskes õhus, riietuda ilmale vastavalt. Võimalusel vältida rahvarikkaid kohti, peale poes jms kohas käimist kindlasti pesta käsi, pesta puuvilju. Kindlasti ei tohiks haigete lastega minna vanavanematele külla ja vastupidi.

Haigestumise korral tuleks muidugi jääda koju puhkama, puhkus ja piisav vedeliku tarbimine on paranemise juures kõige tähtsam. Kui on kahtlus, et tegu on gripiga, tuleks võimalikult kiiresti perearstiga ühendust võtta, sest gripiravimid on tõhusaimad haigestumise alguses.

Grippi iseloomustab kõrge palavikutõus lihas-liigesvaluga, ilma olulise nohu ja köhata. Need võivad hiljem lisanduda. Sellise haigestumise korral on kõige mõistlikum kõigepealt ikka helistada perearstikeskusesse, mitte ise kohale minna, kuna seal võivad vanemad inimesed või lapsed nakkuse saada ning tagajärjed võivad olla väga kurvad. Kõrge palaviku ja kaasneva valu puhul on esmaabiks paratsetamool.

Gripi vastu on võimalik ennast vaktsineerida. Praegu on müügil kõrge ennustatava kaitse andev neljavalentne vaktsiin. Vaktsineerida saab perearstikeskustes ja mõnedes apteekides. Vaktsineerida soovitatakse krooniliste haigustega inimesi, eakaid, lapsi ning rasedaid naisi – need on kõige suuremad riskigrupid.

Lapsevanemad korraldasid jõululaada

KELLY KITTUS

Jõululaada töötuba. *Foto: Meel Valk*

9. detsembril toimus Värska Gümnaasiumis lastevanematekogu korraldatud suur jõululaat, mille eesmärgiks oli koguda raha kooli õueala arendamiseks. Peakorraldaja oli Liis Samuel ja programmijuht Meel Valk.

Liis Samuel: „Korraldusele appi tuli palju lapsevanemaid, kelleta üritus poleks toimuda saanud. Nad aitasid kaunistada ja hiljem koristada. Moodustati tiimid, kes vastutasid kohviku, õnneloosi, esinejate, töötubade, laada, reklaami, kaunistuste, fotonurga ja teiste asjade eest. Müügilette oli kokku üle 30. Palju toredaid esinejaid muusikakoolist, tantsijad, Nedsaja Küla Bänd. Epp Petrone pani välja oma raamatud ja rääkis lastele ka muinasjuttu. Meele ja kõigi appi tulnud lastevanematega oli suur rõõm ja lust ühiselt laata korraldada. Kõik sujus ja tegutsesime õlg õla kõrval üksteist toetades nagu kogukonnas ikka.“

Meelelahutus: Meel ja Toomas Valk. Kohvik: Ingrit Kala ja Marilin Martin. Töötoad: Janika Teervalt, Mari Arund, Jane Vabarna, Annika Malahov, Kaarina-Johanna Saarekivi ja Maret Vabarna. Õnneloos: Helena Kullasaar ja Elis Tuik. Kaunistustiim: Heidi Järveveer, Ulvi Oper. Fotonurk: Kersti Virro. Turundus: Kelly Kittus, Triinu Kotov. Õhtujuht: Evelin Leima. Helimees: Jaanus Viskar. Korraldamisel ja laadamüügil oli abiks Sirid Pärtin. Õpetajatest olid abiks Maret Vabarna, Meeli Mets, Helena Elgindy ja Kersti Leping. Appi tuli ligi 30 lapsevanemat.

Õueala arendamise toetuseks saadi kokku 484 eurot ja 46 senti. Korraldajad soovivad tänada kõiki, kes andsid oma panuse õnneloosi auhindadesse: Seto Folk, Värska Vesi, Värska sanatoorium, Värska Ilutuba, Coopi kauplus, kauplus Lemmik, ansamblid Zetod ja Sinu Naine, Toomas Valk jpt.

Meremäe pensionäride ansambel naudib tihedat esinemiste perioodi

LIIA SOLOVJEV

Ansambel Meribel. *Foto: erakogu*

Kuna Meremäe pensionäride seltsingu ansambel Meribel esines 1. novembril Võrumaa eakate festivalil ja võeti väga hästi vastu, siis esitati ansamblile kutse tulla esinema ka Võru pensionäride päevakeskuse jõulupeole. Võtsime kutse vastu ja nii esineski ansambel Meribel (juhendaja Elenora Aida) 10. detsembril kultuurimajas Kannel üheksa lauluga. Kõik meie laulud võeti väga soojalt ja südamlikult vastu ning meid oodatakse jätkuvalt ka edaspidi külla. Oli väga tore ja mõnus olemine.

Ansambel Meribel oli ka 22. novembril kutsutud laulma Kirsi tallu avalikule gurmeeõhtusöögile ehk restoranitoitude õhtule. Vastuvõtt oli väga soe ja meeldiv ning meid oodatakse ka edaspidi sinna külla.

17. detsembril viisime natuke vaheldust ja jõulurõõmu Meremäe hooldekodu asukatele.

Kõigile kaunist advendiaega!

Teisipäev	14. jaanuar	Värska terviserajad
Teisipäev	28. jaanuar	Värska terviserajad
Teisipäev	11. veebruar	Meremäe kool
Teisipäev	18. veebruar	Mikitamäe kool
Teisipäev	10. märts	Värska terviserajad

Start avatud kella 16–17.15

Võistlusklassid:

M / N 8	2012. a ja hiljem sündinud
M / N 10	2010.–2011. a sündinud
M / N 12	2008.–2009. a sündinud
M / N 14	2006.–2007. a sündinud
M / N 16	2004.–2005. a sündinud
M / N 18	2002.–2003. a sündinud
M / N 21	1986.–2001. a sündinud
M / N veteranid I	1985.–1971. a sündinud
M / N veteranid II	1970. a ja varem sündinud
Matkaklass	kõikidele suusahuvilistele, kes läbivad etapil väljakuulutatud distantsi aega arvestamata

Eelregistreerimist ei ole.
Start avatud 1 tund ja 15 minutit, startida võib vabalt valitud ajal.
Stardimaksu ei ole.

Juhendiga saab tutvuda Setomaa valla ja OK Peko kodulehel.

Setomaa

EESTI KULTUURKAPITAL

Setomaa male- ja kabeturniiri sari 2020

Aeg ja koht: jaanuar – märts 2020.a.

Eesmärk:
1. Populariseerida male- ja kabemängu elanikkonna hulgas
2. Pakkuda malemängu- ja kabemänguhuvilistele turniirikogemust
3. Selgitada valla parim malemängija ja kabemängija

Programm:
Sari koosneb neljast turniirist, algusega kell 17.30

Kolmapäev	8. jaanuar 2020	Värska, Värska kultuurikeskus
Kolmapäev	29. jaanuar 2020	Meremäe koolimaja / Obinitsa
Kolmapäev	12. veebruar 2020	Mikitamäe, Setomaa valla Mikitamäe teeninduspunkt
Teisipäev	3. märts 2020	Värska, Värska kultuurikeskus

Male- ja kabeturniirid peetakse samal ajal ja samas kohas, osaleda saab korraga ainult ühes arvestuses. Mängude algus kell 17.30 ja eeldatav lõpp kell 21. Turniirisüsteem selgub igal etapil eraldi, olenedes osavõtjate arvust. Olenevalt mänguvoorude arvust võib mõtlemisaeg olla 5 minutist kuni 30 minutini mängijale.

Turniiride sujuvamaks läbiviimiseks toimub eelregistreerimine. Registreerimiseks täita registreerimise vorm (leiab Setomaa valla kodulehelt ning levitatakse erinevaid kanaleid pidi) või e-postiga rein.zaitsev@setomaa.ee. Elektrooniline registreerimine lõpeb 48 tundi enne igat turniiri. Kohapeal on võimalik registreeruda piiratud arvul osalejatel.

Autasustamine: Sarja kokkuvõttes autasustatakse võitjat karika või auhinnaga. Sarja kokkuvõtte arvestusse lähevad osalejad, kes on osalenud vähemalt kolmel turniiril. Kohapunkte saab igal turniiril vastavalt: I koht 13 p, II koht 10 p, III koht 8 p, 4. koht 7 p jne, alates 10. kohast saavad kõik 1 p. Kokkuvõtte arvestusse lähevad kolme parema turniiri kohapunktid, võrdsete punktide korral saab kõrgema koha osaleja, kellel on turniiridelt paremad kohad.

Korraldaja: Setomaa Vallavalitsus
Info: Rein Zaitsev, tel 5345 5911

Setomaa

Setomaa valla matk

31.12.19 kell 12.00

Setomaa valla rahvas koos liikuma!

Ühine algusaeg ja postitused facebookis!

1. Võõpsu tsässon
2. Lüübnitsa külaplats
3. Mikitamäe kiigeplats
4. Värska kiigeplats
5. Saatse muuseum
6. Matsuri Sujuri hoov
7. Obinitsa seltsimaja
8. Meremäe staadion
9. Luhamaa külaplats
10. Navikõ küla

(algusega 01/01/20 kell 12.00)

Algatada võib ka teisi alguskohti

Setomaa

Setomaa lumepäev

11. jaanuar 2020
Värska kiigeplatsil
kell 11.00

Tegevused:

- **suusakilomeetrite kogumine, iga osaleja sõidab nii mitu kilomeetrit suusarajal, kui soovib ja jaksab, ning paneb enda tulemuse kirja**
- **suusakool neile, kes pole suuskadel olnud 5 ja enam aastat**
- **kelgutamine**
- **kohal suusahooldus, soovijatele suuskade määrimine**

Kutsume kõiki osalejaid liituma Võrumaa Nutimängudega! Sellega registreerid enda osalemise Setomaa ja Võrumaa kõikidel spordiüritustel. Liitumine on lihtne: mine Võrumaa spordiliidu lehele, klikka nutimängudele ning lae sealt alla äpp.

SUUSALAENUTUS! (PIIRATUD KOGUSES) KIRJUTA REIN.ZAITSEV@GMAIL.COM VÕI HELISTA 53453331

Setomaa aolehe kallendri 2020

JUUNI

5.–6. juuni – Suiti burdoonifestival

7. ja 8. juuni – suvistõpühi
vai troitsa
Suvistepühi laupäeval tuldi kokko (ainult vanemad inimesed) pekot pidama. Lauldi, põletati küünlaid, mis olid kirikust toodud. Eraldi laual oli 12 savikausikest, nimet „õllekausikesed“, igas kausis põles küünal, keskel oli suur kauss, nimet „südakauss“, laua ees palvetati, paluti head viljasaaki. Siis istuti lauda sööma, laual olid piima- ja lihasöögid, pliinid, kesvalinnasest tehtud õlut, söödi, mida keegi kaasa oli toonud. Seda päeva nimetadi ka Jumala tänupäevaks. Kõneleja ema oli nendest kooskäimistest osa võtnud. (Obinitsa)

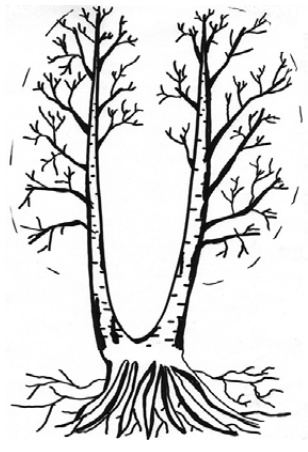

15. juuni – Obinitsa raamadukogo juhataja Lillmaa Tiina 60

16. juuni – sõirapäiv Saatse nulgah

23. juuni – sootska Vabarna Jane 40

24. juuni – eesti jaanipäiv

27. juuni – Seto tandsopido „Kagoh kulʼatasõ“ Verskah

JUULI

3. juuli – Ilolisõ koori leelonaane Hundi Veera 85

4. juuli – Haida külä 120, kerigu pühitseminõ

7. juuli – vana jaanipäiv, Miikse kerigupühä
Jaanikivil om väke tuul pääväl.

Jaanilaupäeva õhtul toob neitsi või noormees puid tuppa. Neid ei tohi ta enne lugeda, kui tuppa jõuab. Kui selgub lugemisel paarisarv, siis abiellub ta pea, kui aga üksik arv, siis ta ei abiellu.

*Ristteele minnakse, kustpoolt on kuulda kõlinat,
sinna on raha peidetud.*

Miiksih om väegä suur kivi. Hädälitse' käevä' sinnä'. All lätt uja, sääl tsukõldas, säält saa palló inimesile tervist ja abi. Mul olli' kah jala' haigõ'. Tõsõl olli' käe'. Ma veie jalgrätid, tuu vei kindad, vaesõ' võtva' ar'. Parõmbast sai ikki. Innõ palvust lätt pand käe kivi pääle.

12. juuli – piitrepäiv
Kitsõ kirmas Uusvadah. Õga ilmaga!

17.–18. juuli – Ostrova Festival 10

19. juuli – mõlapäiv

31. juuli – päätnitsapäiv, Saatse kerigu pühä

AUGUST

1. august – Seto Kuningriigi päiv Kolossovah

2. august – iljapäiv ehk jakapäiv

7. august – annõpäiv

15.–16. august – Seto Külävüü kostipäiv

19. august – paasapäiv
Obinitsah

20. august – Lepä kirmas
Liinatśura' sõitva' maalõ.

27.–29. august – Radaja festival, perride kokkotulõk

28. august – suurmaaŕapäiv, Petsere mastõra templipühä – Jumalaimä uinumisõ päiv

29.–30. august –
Lüübnitsa sibula- ja kalalaat
Mõnikõrd om kalla, mõnikõrd sibulat.

SEPTEMBRI

11. septembri – ivanaskorona

21. septembri – väiko-maaŕapäiv Laossinah
Mu imä ollgi peko pidäjä. [Mis on peko?] Too küindläjalg. Seande om nigu kerkoh küindläjalg. Kõõru küläh kõgõ inembält peetigi, kõgõ inembält palleldi ja Vaslamäel. Oll´üteh taloh Härdö Ivvan (Kõõru k.) – timal oll´too jalg. Sinna lätsi' kokko. Sõss ööse väega pallõldi jumalad. Ta hoit rääsä iist. Too oll´ rääsäpido. Meil (Kõõru k.) olõ-i toost saadik ollu, ku pekot naati pallõma. Lätt joon mööda, putu-i. Sügüse aig oll´, ku tad palsse, üts öö, ajastaka üts voor enne. Olõ-i tol päeval tähte. Koŕati kokko terri ja tetti olt. Too talo pool tetti. Tetti nigu taar juvva'. Viina juua-s. Munnõ lassi piima sisse. Sääl tei. Sõss ma õdagu sei. Küinlät panni palama, esi viisi. Kõik öö palasi ja pallõli. Olti põlvili ja pallõldi. Põlvili maah väega pallõldi pekod: jummal, hoia' rääsa iist! Mu imä ollgi toost Kõõru küläst, koh kõgõ inembält pallõldi pekod. Imä käve egä ajastaka. Ma olli katskümmend, ajastaka ku viil pallõldi. Kõõrult viisi pekojala Vasla küllä. Är' jäll tuudi. Jalg om är' viidu Tartohe, ku koŕati seantsit antsakit kraami.*
(Obinitsa)

25. septembri – Raua Siina 90

27. septembri – viissenja

OKTOOBRI

3.–9. oktoobri – seto kultuuri nätäl

9. oktoobri – Seto lipu päiv. Seto XIII kongress Verskah

12. oktoobri – maamihklipäiv
Meil peeti mihklipäivä. Priistri käve. Igäh taloh pidi uma palvusõ. Vinne keeli pidi. Rüänurme pääl lasti kah pitä', kiä laskˊ. Innõ pidi tarõh. Künnel panti palama. Pühäse iih palli. Ristiviiga iks tsiugaś. Ristiga andˊsuud. Jumala kumbit pidi höste ilosahõ. Pühäne ollˊkah üteh. Pühäse panni pingile, laudlina hiidi ala, künnel palama pühäsele. Vei õks mõni lauta kah. Tuu ollˊigäl ütel uma asi. Annaka-s midä papile, nii ka läts jal ar'. Kiä joudsõ, kutś ummi sugulaisi kokko. Muud olõ-s midägi õs.
(Ignasõ)

14. oktoobri – vinne mihklipäiv
Sügise ko hahe' läävä', sis kiä näge, sis laul:
„Hahekõsõ', langa, langa,
imä-esä, ette, ette,
latsõ'-puja', perrä, perrä.
Jummal avida no teid toolõ maalõ,
meid śoolõ maalõ.“
Sis nimä' essü-i ar' ja läävä' ilosahe. A mõni ütles, õt
„Tsiaputro, tsiaputro,
essömmä tii päält!“
Sis nakkasõ' kõik sekämä ja mõistaki-i inäp minnä' umma paika. Tuu om veiga patt.
(Usinitsa)

27. oktoobri – sootska Nurmeotsa Sulo 70

28. oktoobri – Lindora laadal näemi!
Vai õi näe' kah, laat om mitmõlt rialt mõlõmbal puul tiid.

NOVEMBRI

3. novembri – Rüütli Ingrid 85

10. novembri – peetäs tśuhkna märdipäivä

11. novembri – nahtsipäiv

15. novembri – Hõpõhelmi killõ ja vüükudaja Saaremaa Mari 85

19. novembri – lauluimä Linnupuu Anne 95

25. novembri – peetäs tśuhkna katripäivä

DETSEMBRI

7. detsembri – lauluimä, Peko eeposõ luuja
Vabarna Anne hällüpäiv

9. detsembri – sügüsene juripäiv

11. detsembri – Setomaa vallavanõmp Kudre Raul 50

19. detsembri – talvinõ migulapäiv

20. detsembri – loodusõmiis Külvigu Mart 60

24. detsembri – eesti joulu puulpühä

25. detsembri – eesti joulu edimäne pühä

26. detsembri – Petsere Varvara kogodusõ preestri esä Jevgeni 90

31. detsembri – nääri' ja nääriüü

Kas viit eläjilõ sõimõ leeväkääru ja panõt kuusõlõ kündle vai lasõt raha taivahe ni hirmutat eläjit?

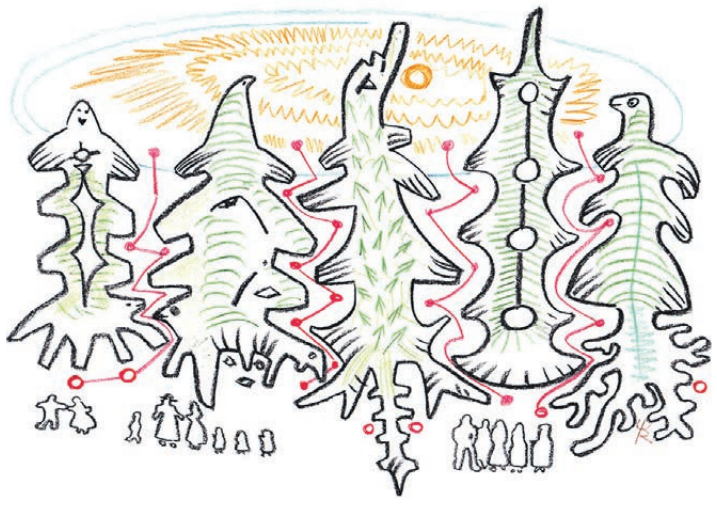

Riitsaarõ Evari pildi'

Petseri Kodotüüstüskuul, 2

Petseri kodoabilistõ kursustõ edimäne vällälind 1939. II riah hüvvä kätt kolmas Karl ja viies Hilja Praakli. *ERMi kogo pilt*

Alostus eelmidsõh lehenumbrih.

NASSARI ELVI

Koolih ollʼ tuu hädä, õt opjidõ hulk õga aasta vähänesi, nii nigu vähänesi ka Petseri liinast peri tütrikõ hulk. 1935/1936. opmisaastal ollʼ 67-st tütärlatsõst liinalatsi 15, 1936/1937. aastal 56-st 10, a 1937/1938. aastal 43-st õnnõ 7 liinalast. 1938. aasta oktoobrih, vahtsõ kooliaasta algusõh, ollʼ opma tulnu 41 tütrikku: Petserimaalt 23, Võromaalt 14, a Petserist õnnõ 4 – tuud õks veiga veidʼo. Aasta peräst ollʼ opjit 39, nuist 8 ollʼ liinast peri, 21 Petseri ja 10 Võro maakunnast. 1940. aasta keväjä ollʼ perrä jäänü õnnõ 32 opjat, nuidõ siäh tervelt kol' neländikku olli' külätütriku'.

Kuna Petseri kodotüüstüskuul ollʼ algusõ saanu liinalatsilõ kavandõt tävvendüskoolist, ollʼ liinavaltsusõl ku kooli tugijal tiidäki huvi tuuh, õt koolih opisi' Petseri tütriku'. Maalatsilõ arvati sobiv olõvat Vilo vallavaltsusõ tugimisõl asutõt 2-aastatsõ kursusõga Kosśolka Tävvendüskuul, koh opati kudamist, söögitegemist, kodomajandust ja kodosisustust ni kohe võeti vasta opjit üle Petserimaa. Arvada' peeti liinakoolih opmist siski parembast ja nii ollgi kõõ maatütrikkõ inämbä. Samah olti koolih hädäh, selle õt liinal haaru-s rahha koolilõ opmisasju (õppevahendite), tarõkraami (mööbli) ni opmisõst muidõ asju nigu anomidõ ostmisõst. Rassõst läts kooli tugiminõ innekõkkõ pääle 1939. aasta keväjäst suurt tulõkaihho, ku rahha ollʼ õgalõ poolõ muialõgi vaia.

Pääle liinalatsi vähänemisõ meelü-s kooli tugijalõ ka tuu, õt kuul anďkülh lõputunstusõ, a anna-s kutsõtunstust. Kutsõoskusõ tunstus olõsi' andnu lõpõtajilõ paremba võimalusõ tüükotust saia'. Haridusministeeriumi soovtus luvva' kodotüüstüskooli tugimisõst liina-, maakunna- ja vallavalitsuistõ puult ütinõ sihtasutus olõ-s jal' miiltpite Petseri maavaltsusõlõ.

Jo 1938. aasta sügüse ollʼ koolidirektri Praakli Hilja saatnu haridusministeeriumi kutsõooskusõ aamõtilõ seletüse, õt koolil olõ-i kõrralikkõ ummõlusmassinit, olõ-i serkalit, rõiva-manolõikamislaudu, rõiva- ja dokumendikappõ, söögi- ni köögianomit, lavvalinno ja muud vaiaminevät. Kaibati ka tuud, õt raamadukogol om vähä opmisraamatit. Puudu olõvat olnu' säändse' olulisõ' raamadu' nigu I. Mannineni „Eesti rahvarõivastõ aolugu", V. Pätsi „ Eesti rahvarõivas ja ornament", A. Varma „Ummõlustöie tehnika". Kaibati, õt koolil omma' külh opitabõli', a mano olõs olnu vaia vil ka rahva käsitüüasju.

Mano taheti hanki' kimmähe seto välläummõlust (tikandit). Kooli direktri seletüseh ollʼ sääne kiräkotus: *Setu rahvakunst on praegu üle elamas suurt murrangut „moderniseerumise" suunas ja vana ehtne setu rahvakunst on täiesti hävimas. Kuna kodutööstuskool on ainukeseks siinseks keskuseks, kes rahvakunstist huvitatud, ei tohiks mõningate hädavajalike esemete koolile hankimisega sugugi viivitada, seda enam, et seni kooli pole kogunenud sel alal absoluutselt midagi.*

Raha külh anti, a pallõld 1500 krooni asõmõl õnnõ 500. Koolilõ ostõti Singeri- ja siksaki tegemisõ massin, mustriraamadu', mitukümmend opitabelit, alumiini-anoma' ja -panni', 18-anomalinõ serviis ja hulga muidki anomit. Pääle tuu hangti vil ka seto käsitüüd: üts mõrsja käterätt ja nelli paari kirotõt linigõotsõ. 1939 ni 1940 anti tugirahha mõlõmbal aastal 1000 krooni, mano ostõti vil üts ummõlusmassin, söögianomit, lavva- ni köögirätte, mõsurull, vekmisaparaat ja mõnõ' seto käsitüüaśa'. Hangti ka müüblit ni käsiraamatit. Ao joosul saadi siski inämbüs vaiaminevit opmisasju.

Oppajaʼ ja koolijuhataja'

Kukki kuul ollʼ Eesti veere pääl, haardu Petserihegi oppajast tahtjit. 1939. aasta suvõl ollʼ oppajakandidaatõ kokko kümme, a arvada' liinavaltsusõ toel sorditi vällä ja jäie' erialaainit edesi oppama Korko Ene ja Lutsu Marta. Edesi jäie' ka vana' oppaja' Haljasmaa Johanna ja Praakli Karl. Õt arvõpidämisõ oppusõ pääle olõ-s eräle mõistjat võtta', anti nuu' tunni' Praakli Karlilõ, kiä olõ-s külh raamadupidäjä, a kinkõl ollʼ varahambatsõmb kantseileitüü ja aśaajamisõ kogõmus. Põhikotusõga oppajidõl ollʼ anda' 21–22 nädälitunni, vähämbä kuurmaga oppajidõl (nii-üldä' tunniandjil) õnnõ 2–5 tunni.

Praakli Hilja (sünd. Kleitsmann) ollʼ koolijuht ja ka eriala oppaja. 1940. aasta varahitsõl keväjäl läts tä latsõpuhkusõlõ, direktri asõndajast määräti Korko Ene. Tunnõ kutsti andma nuur oppaja-asõtäütjä Nõmmõ Aleksandra – Saarõmaa näio, kiä ollʼ pääle ütiskimnaasiumi lõpõtamist opnu vil Tarto Naisühingu Kutsõkoolih ja saanu säält kutsõtunstusõ välläumblõmisõ (tikandusõ) alal. Timä huvi käsitüüoppajast saamisõ vasta ollʼ nii suur, õt otsõ hindäle tüükotusõst kogoni Saarõmaast *kõige kaugeima Eesti nurga – Petseri*.

Praakli Hilja ollʼ aamõtih ku kodotüüstüskooli juhataja, a pääle tuu ollʼ vil ka Petseri Naisseldsi juhataja. Naisseldsi iistvidämisõl alostõdi Petserih 1939. aasta oktoobrih kodoabilistõ kooltust (kursust), õt valmsta' ette tulõvikuh liina pernaisilõ-provvadõlõ majatiinjit-abiliisi. Peeti plaani tetä' Petserihe kogoni eräle kodoabilistõ kuul. Kodoabilistõ ettevalmstus- ja tävvendüskursusõ' peetigi Petseri Kodotüüstüse kooli man ja iistvidäjast-juhatajast ollʼ Praakli. Kursustõl opati kodo kõrrahhoidu, söögitegemist, lastõhoidu, esmaabi, tervüshoidu, haigõ inemisõ iist hoolõkandmist, kombõlist ülevähpidämist (käitumist) ja eesti kiilt. Kursust ja haŕotustüüd (praktikat) tullʼ tetä' kokko kats kuud ja inämbüs kodoabilisõst opjit teie' nuu' päämätselt seldsinaistõ kododõh.

1939. aasta lõpuh lõpõťʼ kodoabilistõ kooli edimäne vällälind ja nigu umaaignõ aoleht kiroťʼ, olnu kursus tütrikõlõ õigõ miiltpite. Lõpõtajit ollʼ 30, nuist poolõ' olli' vinne tütriku'. 1940. aasta veebruarih alosťʼ pääle tõõnõ kursus, a õt suvõl riigivõim vaeldu, sis tulõ-s kodoabilistõ kooli tegemisõst edespidi inämb midägi vällä.

Verevidõ võimu all

Ku 1940. aastal kommunistõ võim tullʼ, sis külh innidse' erialaoppaja' Korko ja Luts tüüti' edesi, a vällä vaeldõdi kooli direktri: Praakli Hilja viidi *teenistuse huvides* üle Narva Naiskutsõkooli juhatajast, a Narva kooli innine juhataja Musta Johanna määräti Petseri Kodotüüstüskuuli juhatamma. Määndselgi põhjusõl jäi Must Petserihe tulõmalda ni 10. septembrist 1940 panti aamõtihe Laeva Erna. Viimäne jäigi kooli viimätsest juhatajast.

Tüüle määräti ka kats miisoppajat: Alekõrs Richard (1914–1973) ja Soonvald Jaan (1890–1980). Tarto Ülikooli vilosoohvia tiidüskunna lõpõtanu 36-aastanõ Alekõrs, kiä opaś ka Petseri Kimnaasiumih, nakaś oppama kiilt ja kirändüst ni konstitutsiooni. Timäst sai perähpoolõ tuntu Eesti kirändüstiadlanõ ja -kriitik. 50-aastanõ Soonvald, kiä ollʼ lõpõtanu Tarto Aleksandri kimnaasiumi ja Talina konsõrvatooriumi, sai hindäle matemaatiga- ja laulmistunni'. Timägi ollʼ peräst üle Eesti tuntu muusigatioreetik ja kunstitiidüste kandidaat. Jaanil ollʼ ka poig Jaan, kinkõst sai Vinne aigu Tarto Ülikooli säksa keele oppõjoud.

Õt opjit ollʼ jäänü' kõõ vähämbäst, panti verevidõ võimu aigu, novembrih 1940 kooli kats klassi, alostaja' ja edesijoudnu', kokko. Haŕotamisküük ja rõivaummõlusõ tarõ nimetedi ümbre opmiskabinettidõst. Tuust tullʼ muidogi ka segähüst, selle õt katõ klassiga ollʼ rassõ üteh köögih söögioppuisi kõrralda'. Ümbre vaeldõdi ka oppajit. Näütüsest pikäaolinõ kooliop-paja Lutsu Marta tetti kodotüüstüskoolist vallalõ ni viidi Krääkova algkuuli, koh nakaś tüüle asõndusoppajana. Timä erialatunni', nigu rõividõ- ja mõsuummõlus, kodokäsitüü, tervüshoiuoppus, joonstaminõ-joonõstaminõ, sai hindäle koolidirektri Laeva Erna. Praakli Karlist sai 1940 pääle kommunistõ võimulõtulõkit haridusõ rahvakomissariaadi kuulõ pääinspektri. Tüüťʼ mitmõh koolih, peräkõrra Kehtna kalhoosiesimeeste ettevalmstamisõ koolih (śooaignõ vanõmb põlv om opnu eesti kiilt Praakli Karli kirotõt eesti keele opiraamadu perrä).

Arvada' lõpõtki viimäne vällälind opjit 1941. aastal. Sõa aol jäi opminõ-oppaminõ katski ja ku kommunistõ võim jal tagasi tullʼ, sis sääne eriala nigu kodomajandus vai kodotüüstüs olõ-s verevidõ võimulõ sukugi miiltpite – talotütrik vai -naane pidi käümä tüüle kalhoosi lauta vai põllu pääle, mitte jäämä kodo näpotüüd tegemä. Päälegi ollʼ kodoabilistõ ja käsitüülistõ kooltus algusõ saanu naisseltse märgotusõst, a tuu ollʼ verevä võimu silmih tiidäki üts kodanlik ja põlat värk.

Kooli lõpõtajidõst

Petseri Tävvendüs- ja majanduskuul, viimädse nime perrä Petseri Kodotüüstüskuul, laskʼ üttekokko vällä tśuut üle 100 vilistläse. Lõpõtajidõ siäh ollʼ nii vindläisi, eestläisi ku setosit. 1936. aastal lõpõťʼ 27 tütrikku, 1937. aastal 23 ja 1938. aastal 20 tütrikku. Edimäne vällälind kodotüüstüskoolist tullʼ 1939. aasta keväjä, ku lõpõťʼ 14 tütrikku, 1940. aasta keväjä ollʼ lõpõtajit kokko 17. Kodotüüstüskooli lõputunstustõ all ollʼ tähendet, õt pääle lõpõtamist ollʼ lõpõtajil pääle kutsõeksami läbitegemist õigus saia' tikandusõ alal opnu tüülisõ kutsõ.

Õnnõ veiga hüvvi hindidõga lõpõdi' 1936. aasta välläinnust Jeedas Aksella Võrost, Mangul Klara Rootova vallast, Privalova Zoja ja Seljugina Niina Petserist ni Villa Erna, kinkõ elokotus ollʼ märkmäldä, a sündünü ollʼ tä Vologda kubõrmanguh; 1937. aastal lõpõťʼ õnnõ viitega Kirs Lydia Meremäe vallast, 1938. aastal Mäe Aleksandra Meremäe vallast, 1940. aastal Pilt Siegrid Misśo vallast.

Arvada' olli' setoverd 1936. aasta lõpõtaja' Kalle Olga, Kütt Jekaterina, Lepik Aleksandra, Palu Zinaida, Purik Anna, Suia Veera; 1937. aasta lõpõtajidõst Guido Veera, Kallaste Olga, Uusna Elena; 1938. aasta lõpõtajidõst Pääslane Anna, Kattai Maria, Kõiv Anastasia, Lõhmus Aleksandra, Mäe Aleksandra, Palo Olga, Ugur Marta; 1939. aasta lõpõtajidõst Talamäe Maria; 1940. aasta lõpõtajidõst Jallai Õie, Härm Virve, Kalli Maria, Lehola Zoja, Luts Maria, Rahulane Maria, Suurväli Leida, Vändre Liidia.

Kodotüüstüskuul tüüťʼ külh kokko õnnõ mõnõ aasta, a anďʼ siski Petseri- ja Võromaa tütrikõlõ vajalikkõ käsitüü, söögitegemisõ ja kodohoiu oskuisi. Kooli kottalõ olõ-i śooni aoni kiäki kirotanu ja olõ-i ka tiidä', kas kunaginõ koolimaja om vil alalõ. Ku kinkõlgi śoo jutu lugõjil om tiidä' midägi sääl koolih opnu sugulastõst, om alalõ vanno pilte vai kooli lõputõid, sis veiga pallõ mukka ühendüst võtta' – pallõ kirota' mu puutrõ-aadressil elvi@evm.ee vai kõlsta' tel 5271760. Olõsi' veiga tenolinõ!

Künnel luulõtaja Haavaoksa Pauli kääpäl ja timä luulõ mi süämeh ni meeleh

REIMANNI NELE

Haavaoksa Paulilõ pühendet luulõvõistlus ollʼ 5. detsembril Verska Gümnaasiumih joba 26. kõrda.

Verska surnuaiah jäie 5. detsembril Setomaa kuulsamba luulõtaja **Haavaoksa Pauli** (pildil) kääbäst kaunistama kündletuli – tedä käve sääl mälehtämäh Verska Gümnaasiumi pereh. Haavaoksa kodokandi koolih Verska Gümnaasiumih om olnu timä 95. sünnüaastaga meelehpidämisõ aastak ja tuud tähistedi koolih Haavaoksa Pauli luulõ lugõmisõ võistlusõga. Tegemist om pikä ja avvulidsõ traditsiooniga: edimäne uma nulga poeedilõ pühendet luulõ lugõmisõ päiv ollʼ joba 1987. aastagal. Luulõvõistlust peeti peris 25 kõrda, minkõst viimädses jäie 2012. aastaga Põlvamaa nuuri luulõlugõjidõ võistlus.

Taa võistlusõ mõttõst ja Haavaoksa luulõst lähembält kõnõlgi traditsiooni algataja ja pikkä aigo elohhoitja, Verska kooli kirändüsoppaja Hoidmetsa Ilme. Tä ütelʼ: „Luulõtaja mõist panda' ummi lugõjit mõtlõma kodolõ, umatsilõ ja esihindäle säändseh kipõstõ muutunu maailmah. Timä umal aol kirja pant ria' toova' meele miilde śoo kandi talo', Verska ja Setomaa pedäjämõtsa' ja palopäälse', Peipsi järve õga kõrd esimuudu olõki. Kirämiis märgotas tuust, mis saa sis, ku kodovärehtist vällä om astut."

Haavaoksa Pauli luulõ lugõjit ollʼ kokko tulnu' nii noorõmbit ku vanõmbit ja luulõvõistlust peetigi vannusõ perrä kolmõh jaoh. Luulõvõistlusõ žürii (Reimanni Nele – Setomaa Liit, Palu Liina – Verska Gümnaasium) ülesandõs ollʼ nuu' kõgõ paremba' lugõja' vällä valli'.

Kõgõ noorõmba' olli' hinnäst kõrdapite ette valmistanu': luulõtusõ' kõrraligult pääh ja lugõminõ elläv. Huviga kullõldi ka tõisi etteastit. Tetti katõkõnõht ja ütel luulõlugõjal olli' esiki rekvisiidi' appi võet, nii õt kaejil ja kullõjil ikäv külh õs naka'.

Om hüämiil tuust, õt keskmädse vannusõastmõ lugõja' olli' valinu' ettekandmisõs luulõtuisi loodusõst. Näide luulõlugõminõ veie kullõja' kas pedäjämõtsa, mõtsa kuusõ perrä, vihma kätte, jõõ viirde vai aida kaema. Haavaoksa tundaski sagõhõhe kodokandi loodusõluulõtuisi perrä.

Ette kanti „Küla ja luule" ja „Naeratus" – laembalt lugõjilõ tiidä' luulõtusõ'. Hüä valik ollʼ ka „Käsi" Haavaoksa varahatsõmbast loomingust. Käele omma' jäänü' aoga armi' vikatist ja väidsest, sepäpaja tulõhaav ja saehambidõ tsikilise' joonõ' ... terveh umaaigsõ tüümehe elotii om ütte laulu kokko köüdet. Eripreemia valimisõga õs olõ' kah mitundpite mõtlõmist: Haavaoksa rahvalikku laulu „Potikuurma', potikuurma' lätsivä' nä' kraavi ..." kanti ette ku peris rahvalaulu. Iihütlejäs ollʼ Landi Richard ja tälle lauli' perrä toetaja' 4. ja 7. klassist. Või olla' ollʼ taa edimäne kõrd, ku Haavaoksa laulu säänestmuudu ette kanti!

Loodami ütehkuuh, õt säändsit ütitsit luulõlugõmisi tulõ edespite viil ja Haavaoksa Pauli luulõ avitas meil uma kodokandi illo sagõhõmpa tähele panda'.

Paremba' lugõja'

1.–3. klass
- Paremb lugõja – Samueli Loore-Liisa (3. kl), juhõndaja oppaja Kõivo Ruth.
- Eripreemia – Järveveere Kaidi (2. kl), juhõndaja oppaja Tikkopi Elle.
- Tubli' lugõja' – Timma Iiris, Rahuelu Rianne ja Tuiga Ketriin (3. kl), juhõndaja oppaja Kõivo Ruth.

4.–6. klass
- Paremb lugõja – Raudoja Miina (4. kl), juhõndaja oppaja Kulli Merike.
- Eripreemia – Valgu Maru (5. kl), juhõndaja oppaja Kulli Merike.
- Tubli' lugõja' – Saarekivi Katarina-Lee ja Kudre Käti (4. kl), juhõndaja oppaja Kulli Merike, ni Alve Siim (6. kl), juhõndaja oppaja Puriku Tiina.

7.–9. klass
- Paremb lugõja – Toomõ Joosep (9. kl).
- Eripreemia – Landi Richard (7. kl).
- Tubli' lugõja' – Linnuse Anni (7. kl) ja Savimägi Kersti (8. kl). Opilaisi omma' juhõndanu' oppaja' Puriku Tiina ja Vabarna Maret.

Huvitegevüs and elolõ tsihi

„Verska tandsolats“ om vahtsõnõ tandsopraasnik latsilõ ja nuurilõ Setomaal.

TORMI PIRET
tandsopäävä „Verska tandsolats“ kokkokutsja ja vedosnik

Verska tandsolatsõ, ederiah Linnuse Anni ja Ilvese Jarko. *Tormi Pireti pilt*

Säänest tandsopäivä om peet kol' vuuri: 2017., 2018. ja 2019. a. Peetäs kas aprillikuu lõpuh rahvusvaihõlidsõ tandsopäävä (29. aprillikuu päiv) avvust vai maikuu lõpuh rahvusvaihõlidsi stepitandso (25. maikuu päiv) ja svingitandso (26. maikuu päiv) päivi avvust.

Tandsopraasnik „Verska tandsolats“ uut tandsma õgah iäh latsi ja nuuri, kiä' tahtva' tandsi' tuud, midä mõistva' vai omma' opnu', a samahtõ pruumi' uma ar'tundmisõ perrä tandsi', ku mängmä pandas tundmalda muusika. Eräle ülesandist om perrä tandsi' tuud, midä tandsotarga' ette tandsva'.

Tandsotarga', kinkä ülesandist om vällä sorti' aastaga kõgõ paremb tandsja poiskõisist ja tütrikist, omma' śooniaoni olnu' Talinast. A tandsopääväle „Verska tandsolats“ saa tulla' õgalt puult – hots Saarõmaalt vai Saatserinnast, Olustverest vai Obinitsast, tulla' om vaia õks Verskahe.

* * *

Küsse timahavatsidõ tandsolatsi Linnuse Anni ja Ilvese Jarko käest, midä tands näide jaost tähendäs ja midä nä tandsost mõtlõsõ'.

Linnuse Anni om Verska Gümnaasiumi 7. klassih ja käu tandsmah Verskah tandsorühmih Verska Verinoorõ', Lustilinõ, nuurikeskusõ tandsorühmäh ja ka vinnütüsvõimlõmah.

Ilvese Jarko om Võro Keskliina Kooli 8. klassih ja tands 7. aastakka kooli rahvatandsorühmäh Võrokaala'.

Verska tandsolatsõ'

- **2017. a** poiskõisist Rain Oper ja tütrikist Maribell Ainik.
- **2018. a** poiskõisist Andris-Robin Talumees ja tütrikist Aveliisa Savik.
- **2019. a** poiskõisist Jarko Ilves ja tütrikist Anni Linnus.

Tereh, Anni ja Jarko, Verska tandsolatsõ' 2019! Ti aastak, ku saidõ' kõgõ parõbist tandsjist Verskah, nakas ümbre saama. Kõnõlami tśuut tandsmisõst ja Verska tandsolatsist. Mitu vuuri olt osalõnu tandsopraasnigal „Verska tandsolats“?

Anni: Ma olõ osalõnu kõik kol' vuuri.

Jarko: „Verska tandsolatsõl“ olli edimäst vuuri.

Minkperäst tull' suuv olla' osalõja 2019. a tandsopääväl „Verska tandsolats“?

Anni: Olli jo kats kõrda käunu ja mullõ tah miildü.

Jarko: Mu tandsooppaja arvaś, õt ma võisi' pruumi' ja ma siss mõtligi, õt mille ei.

Midä tähendäs Su jaost avvunimehtüs Verska tandsolats 2019 tütrikist/poiskõisist?

Anni: Śoo om mu jaost väega tähtsä. Minnu om tähele pant ku tandsjat.

Jarko: Mu jaost om śoo edimia väega tähtsät. Śoo tähendäs, õt ma mõista tandsi', höste tandsi' ni mullõ om tuu iist ant edimia ilosat.

Midä tähendäs Su jaost tandsminõ? Minkperäst tandsit, midä śoo Sullõ pakk?

Anni: Mu jaost tähendäs tandsminõ, õt ma saa tetä' tuud, midä mullõ meelüs tetä'. Śoo and säändse hüä ja loohvka tundõ ja kõrdapite treeningu.

Jarko: Tandsminõ tege minno rõõmsast ja võtt ar' murrõ'. Tandsma lää kõõ hüäl meelel. Tandsminõ pakk võimaluisi kävvu' eissagamadsil tandsopital ja saia' vahtsit kogõmuisi.

Määne om Su miildüväp tandsmisõ muud? Kiä om Su miildüväp tandsja?

Anni: Mulle meelüs väega rahvatands, a mullõ meelüs ka tetä' uma kihäga õgasagamatsi vigurit. Mu miildüväp tandsja om Dossi Sofie.

Jarko: Mu miildüväp tandsmisõ muud om rahvatands, a õks om huvtav pruumi' ka tõisi tandsmisõ muudõ, näütüsest eisheränis meelüs mullõ ballett. Säänest tandsjat, kiä olõsi' kõõ lemmigup, mul olõ-i, a väega tähtsä' mu jaost omma' Saare Maido, Järvise Katrin ja Jaansoni Marianne, kiä om mu hindä tandsooppaja.

Määne tandsoga köüdet sündmüs om 2019. a kõgõ inäp miilde jäänü?

Anni: Mu jaost kõõ inäp miilde jäänü oll' kimmähe 2019. a laulu- ja tandsopido.

Jarko: Kimmähe om tuust tandsopido „Minu arm“ ja eishindäst mõista' ka Võro perimüstandso vestivaal, mia sai 25-aastagadsõst. Höste püsüs meeleh ka „Verska tandsolats 2019“, selle õt olli tah osalõjast.

Ku pallo Su sõbrust / iäkaaslaisist omma' tandsja'?

Anni: Mu iäkaaslaisist tandsva' paar klassisõsard.

Jarko: Iäkaaslasõ' tandsi-i joht väega pallo, a nii pallo näid õks om, ku tandsorühmä vaia.

Kiä om (omma') Su tandsooppaja?

Anni: Mu tandsooppaja' omma' Arundi Triinu, Varjundi Piret, Tormi Piret ja Roose Emilia.

Jarko: Mu tandsooppajast om kõõ tsärre Jaansoni Marianne.

Midä Sa ütlesi' näile nuurilõ, kinkäle tandsminõ meelü-i?

Anni: Tandsminõ om väega hüä aoviideh, hüä treening nii kihäle ku pääle, võimalus löüda' vahtsit sõpru.

Jarko: Ku alostusõs paistus, õt meelü-i, siss mu soovtus om pruumi' säänest tandsmisõ muudu, mia meelüs, ja pääle tuud nakat kõrraga tõisildõ mõtlõmma. Kimmähe om vaia löüda' hindä jaost tuu õigõ muud. Ku perss õigõhe kõnõlda', siss tuu võtt õks kukkipallo aigu, inne ku tandsminõ miildümä nakas, a kimmähe tasos pruumi' – peläku-i.

Ja perämädsest – om Sul määnegi tandsoga köüdet unistus?

Anni: Ma tahasi' minnä' tandsmist opma ni mõista' inäbä vigurit tetä' uma kihäga.

Jarko: Om, eishindäst arvu saia', õt om... Mu unistusõst om naada' rahvatandso oppajast ja saia' tandsopido morolõsäädjäst. A nigu üldäs, tulõ õks pääle naada' alostusõst ja hillätassa – mullõ paistus, õt tuu alostus om mul jo tett.

* * *

2020. a „Verska tandsolats“ peetäs riide, 22. maikuu pääväl Verskah. Kaemalda kotussõlõ omma' osalõjist oodõt tandsohuvilidsõ' poiskõsõ' ja tütrigu' õgal puult. Rändkarigu' läävä' aastagast edesi vahtsidõ tandsjidõ kätte, õt tuva' tandsmisõga köüdet unistuisi. Nikavvast pallo rõõmo tandsmisõst!

Kiä olõ-i viil löüdnü tuud umma tandsokotust, siss Verska Verinoorõ' uutva' õka ütte õgal aol!

Reisminõ Araabia jutusõmaalõ

KITTUSÕ KELLY

Tuneesia om mitmõharolitsõ kultuuriroomiga' võõras maa, koh piiri' omma' terävä' ja edimält om pallõgi' põĥamaa inemisõ jaos harinõmalda' ja arvu saamalda'.

Ma otsusti uma 7-aastagatsõ tütrega' tuu reisi ette võtta', selle õt meele mõlõbalõ meelüs seigeldä' ja tõistsagamatsi kultuurõ nägeminõ tege rikkabast nii väigokõist ku suurt inemist. Muidogi' mi tahtsõ ka' inne külmä (vihmast) talvõ hinnäst tśuut päävä käeh laati'.

Tuneesiah om hulga erinevi kultuurõ esindäiji. Päämätselt omma' sääl islamiusulitsõ', a om ka' juutõ ja kristlaisi. Kõik saava' umavaihõl höste kõrda. Usu ja kliima peräst omma' inemisõ' höste rõividõga' katõt ja naisil om pääh rätt.

Kõgõ inäp pand imestämmä Saharah berberidõ kultuur. Kõnõldas, õt berberi' olli' kunagi' helle nahaga' ja sintsidõ silmiga', ku nä joudsõ' Sahara maie pääle. Berberidõ näpotüü om väiga' illos ja huvtav om tuugi', õt ilosat peeńokõist rõivast kudava' piili pääl mehe' ja polmva' ka' datlipalmi lehtist korvõ ja kübärit.

Mehele mindäs ilda, miihi keskmäne naasevõtu igä om 31–32 ja kihla' kinnitedäs sis, ku mehe imä tund, õt majapidämisõh om api vaia, ja ots mehele väärilisõ mõrśa. Parhilla' omma' nimäki' aoga' üteh lännü' ja järest hariliguba' omma' ka' loomuligult tekünü' suhtõ'. Õuruupa naase' omma' väiga' hinnah, selle õt nä nõvva-ai inne mehelemineki hindäle tagatisõs kulda, korterri ja autot.

No' pandva' nä järest inäbä joudu turismi arõndamisõlõ, saistõh silmitsi probleemega', määnest mi inäp unõhki' mõista-ai nätä'. Näütüses näide targol ja tiidjil giidel olõ-õi määnestki' aamõtlikku lepingut, näile massva' sularahah hoops nuu' reisibüroo', kiä' turismiobjekte kaema tulõva'. Talvõhuuaol pallo' näist istusõ' kotoh ja näil olõ-õi mäntsitki' hüvitisi, mia' avitasi' madala huuao üle ellä'.

Setokõisilgi' miildüs laadol ĥavvu' ja ummi savianomit, näpotüüd ja aiavilju müvvä', tuud samma tegevä' ka' tuneesläse'. Kauplõjidõ jaoski' om korghuuaig pia ainumas võimalus ar' ellä' ja tuust võõdaski' viimäst. Päämätselt küüstäs kauba iist mitmõkõrdsõt hinda ja ku ostja mõist kaubõlda', sis saa hinda alla. Mõnõh piirkunnah nä omma' inäbä pääletükvä'. Muidogi' mi inemisõ' säänest müügistiili kannahta-ai, a vaest om siski' midägi', midä näilt iihkujost võtta'.

Vai piasi' mi hoops tähele pandma, õt kotoh kõnõldas Tuneesia dialekti, koolih opitas aamõtlikku araabia kiilt ja peräst kääntäs 7. klassih kooliharidus tävveste prantsuskeelitses? Umavaihõl nä kõnõlõsõ' umah keeleh ja nä pelgä-äi keele ar' häämist.

Sahara kõrb, koh om liiv, liiv, liiv nii kavvõ, ku silm näge, ja mäe', mäe', kost kaieh jääs hing kinni, tuu kõgõ peräst tasos eis' sõita' kaema. Kõrbõh omma' berberidõ külä', näist üts jago om täüs maa-alotsit huunit. Mi käve üteh säntseh perreh. Sääl pakti meele hütsi seeh küdset tsõõrkut lapkut leibä, midä tull hämmädä' oliiviõli vai mii sisse. Raha poolõst nä rikka' olõ-õi, a kultuuri poolõst kül'!

Tuneesia liina' väiga' puhta' olõ-õi, a ma sai kohalikõ jutust arvu, õt ildaaigu aamõtihe saanu' vahtsõnõ president om riigi puhtusõ uma süämeaśas võtnu'. Riigist üteh osta' tasos kindlahe kohalikkõ maiustuisi, oliiviõlli, datlit, viigimarju, granaatubinit, luuduskosmeetikat, keraamikat, lambanahku, vaipu ja ehtit.

Leeväküdsäminõ kõrbõh. *Kittusõ Kelly pilt*

Piusa Savikua meistriklassi'

Kursusõ' nakasõ' pääle veebruarih ja saava' läbi aprilli viimätsil päivil (12 kõrda). Kelläaig om 17–20.
Riidetsel pääväl juhendas Kriguli Meelis (7.02–24.04), pühäpäivtsidõ Kriguli Signe (9.02–26.04).
Kursus mass 200 eurot inemisõ kotsilõ.
Hinna seeh om juhendaminõ, materjal ja palotus.
Pia-ai midägi' keraamikast tiidmä.
Oodõtas täüskasunuid inemisi.
Kirja saat panda' 2020. a jaanuari lõpuni.
+372 5101783 Meelise grupp meelis@savikoda.ee
+372 5233316 Signe grupp signe@savikoda.ee
www.savikoda.ee

Petseremaa setokõisi kokkosaaminõ

GRÜNBERGI MARIA

Śool aastagal toimu tõist kõrda Petseremaa setodõ kokkosaaminõ pallo kitet Petsere kohvkoh nimega Must Kass. Rahvast oll´ eelmidsõst aastagast pallo inäbä ja oll´ kõrdapite tunda', õt ruumi' võisi' suurõmba' olla'.

Kutsut oll´ ümbre 200 inemisõ, inämbüs Petseremaalt. Tulnu oll´ ka kol' leeloparki: Mokornulga leelokuur, Tsirgukõsõ' Petserest ja Mar´akõsõ' Podleśast. Alostusõst ütli' tervtüssõna' Eesti konsuli' nii Pihkvast ku Peterburist, Hõrna Aare ni esä Jevgeni. Kiteti ja tunnustõdi ka seto elo edesiviijit Petseremaal.

Pido läts laulu ja tandsoga, pilli mänge Raali Ain. Lavva' säi' Musta Kassi võrksa' koka'. Mitmõ seto suust kuulsõ tenosõnno säändse üritüse iist, kokko saiva' vana' tutva', koolivele' ni -sõsarõ', sugulasõ', külärahvas. Eiski ku õga päiv ütstõist näe-i, sõs kõrd aastagah saa Petsere praasnigul nätä'.

Märgotõdi ka, õt võisi' säändsit kokkotulõkit inäbä olla', ja kõnõldi kokko ka Setomaa aolehe Petsere poolõlõ tuuminõ ja lakjajagaminõ.

Aiťumma üritüse kõrraldajilõ ja kõigilõ pidolisilõ!

Setomaa valla sündmüse'

- **2.–10. jaanuaril** talsipühhi programm (ettetelmisõl) Verska Talomuusiumih.
- **1. jaanuaril** kell 1 vahtsõaastaga pido Verska Kultuurimajah.
- **3. jaanuaril** kell 21 tandsoõtak Lahe kohvikoh. Tandsos mängvä' Ojar ja Einar.
- **4. jaanuaril** kell 17 talsipido Luhamaa nulgah.
- **5. jaanuaril** kell 13 talsipido Saatserinna nulgah Toomemäe taloh.
- **7. jaanuaril** kell 17 talsipido Obinitsa küläkeskusõh.
- **7. jaanuaril** kell 20 kultuuriõtak Lahe kohvikoh. Esines segärahvatandsorühm Hõbehall ja tandsos mäng Ingmar Päid.
- **10. jaanuaril** kell 21 tandsoõtak Lahe kohvikoh. Tandsos mäng Raen Väikene.
- **11. jaanuaril** kell 18 Setomaa valla vana-vahtsõaastaga pido Verska Kultuurimajah.
- **14. jaanuaril** kell 20 kultuuriõtak Lahe kohvikoh. Esines karmoškaansambli Karmona ja tandsos mängvä' Ojar ja Einar.
- **17. jaanuaril** kell 21 tandsoõtak Lahe kohvikoh. Tandsos mäng Ingmar Päid.
- **21. jaanuaril** kell 20 kultuuriõtak Lahe kohvikoh. Esines naisrühm Poloda Piiga' ja tandsos mäng Mystics Bänd.
- **22. jaanuaril** kell 18 seto rahvarõividõ teemaõtak Verska Talomuusiumi varahoidlah.
- **24. jaanuaril** kell 21 tandsoõtak Lahe kohvikoh. Tandsos mängvä' Ojar ja Einar.
- **28. jaanuaril** kell 21 kultuuriõtak Lahe kohvikoh. Tandsos mäng Ingmar Päid.
- **31. jaanuaril** kell 21 tandsoõtak Lahe kohvikoh. Tandsos mäng Toomas Krall.

Esä Jevgeni ütel inne umma sünnüpäivä säänestmuudu: „Sõprus. Sõprus piat olõma. Ja kinkõlõgi' tohi-i kurja tetä' ja suuvi'. Kõik omma' Jumala latsõ'. Õt olõs rahu mi vaihõl. Sõprust. Tervüt. Lunastust. Õnnõ. Kõkkõ kõgõ parebat kõõlõ Eesti rahvalõ. Hüvvä edenemist ja pallo-pallo aastit. Vot tuud ma või teele üldä'."

SÜNNÜPÄÄVÄ' JAANUARIH

Leima Aarne – 58
1. jaanuar
sootska, Seto Kongressi Vanõmbidõ Kogo liigõh

Lõivu Ene – 56
1. jaanuar
lehelugõja Petsereh

Külviku Helen – 45
2. jaanuar
Mokornulga koori leelonaane, Seto Instituudi kirotaja

Kooseri Kärt – 33
2. jaanuar
Tsibihärbläse', Meremäe-Obinitsa naiskoori ja Pääväpüürdjä laulja, Taarka Perimüstiätre näütlejä

Tillo Piret – 53
4. jaanuar
Siidisõsarõ leelonaane

Kruusamäe Meelike – 36
5. jaanuar
Verska Naase' leelonaane

Ogarjova Tatjana – 80
8. jaanuar
Seto erämuusiumi pernaane Radajal

Blumi Urve – 58
8. jaanuar
Meremäe-Obinitsa naiskoori laulja

Hainsoo Minna – 73
12. jaanuar
Helmise leelonaane, sõnolinõ

Luigase Inara – 61
13. jaanuar
sootska, poliitik, söögimeistre

Pressi Helju – 79
13. jaanuar
Hõpõhelme' ja Meremäe mehe' leelonaane

Reinsaare Maie – 59
14. jaanuar
Sõsarõ leelonaane

Kriguli Meelis – 51
15. jaanuar
keraamik

Kodas Tatjana – 56
20. jaanuar
Ilolanga leelonaane

Reinsaare Liina – 34
20. jaanuar
Siidisõsarõ leelotaja

Pelisaare Vello – 60
24. jaanuar
pillimiis

Mürkheina Leo Aleksei – 75
25. jaanuar
Hõpõhõimu pillimiis

Kasendi Maria – 71
25. jaanuar
Ilolanga leelonaane

Kimmo Helme – 80
28. jaanuar
Ilolisõ leelonaane

Eksini Silvi – 78
29. jaanuar
Helmekaala' leelonaane

Talalajeva Liia – 77
29. jaanuar
Petsere 2. Keskkooli innine direktor ja oppaja

Laanetu Nikolai – 74
29. jaanuar
luudustiidläne

Linnamäe Lauri – 39
30. jaanuar
aokiränik

Võsu Veera – 70
31. jaanuar
kunstnik

Lennuki Ülle – 58
31. jaanuar
Sorrõseto leelonaane

Sassi Anneli – 49
31. jaanuar
Ilolanga leelonaane

Setomaa Vallavalitsus suuv õnnõ:

Evgenia Kvasova	90
Aleksandra Juhkam	90
Juliana Lillmaa	89
Olga Toomik	89
Johannes Kirsi	88
Ksenja Kadastik	87
Alla Saare	87
Aleksandra Sõdur	86
Silvia Kina	86
Nikolai Kuusing	85
Pavel Kina	85
Helvi Tirp	84
Elmar Palok	84
Olga Tammiste	84
Valve Kuuste	84
Maria Enno	83
Alli Vagase	82
Valentina Dõrlova	82
Galina Kütisaar	81
Eve Ämarik	81
Laine Kõrgemäe	81
Õie Metsoja	81
Zinaida Kütt	81
Tiiu Lembra	80
Raja Jäeger	80
Milvi Kvetkovski	80
Juta Toobre	80
Laine Tagarand	80
Endel Kapten	80
Hilju Press	79
Aide Meitus	79
Enno Kojus	79
Enno Piksööt	78
Aleks Kõiv	78
Juta Anier	78
Jevgenia Saltun	78
Paul Kõllamägi	78
Liia Talalajeva	77
Vitali Protsak	76
Zinaida Kõomägi	75
Vassili Jallai	75
Galina Ladvik	73
Minna Hainsoo	73
Maime Kapten	73
Aino Lillik	73
Feliks Keldrimägi	72
Taimi Varinurm	71
Viktor Dreskov	71
Sulev Ivaste	71

Kooltus „Midä ma saa eis' tetä', õt ellä' kavva ja olla' terveh?"

Jaanuarih ja veebruarih om Setomaal kooltus nuilõ, kiä' tahtva' aśalikkõ tarkuisi ja tiidmisi, õt kuis vallalõ saia' vannust harinõmisist ja kuvvamuudu hoita' tervüst, ellä' kavva ja olla' terveh. Kooltuspäivi om kokko kol', kõik erinevvil teemadõl, mia' tävvendäse' ütstõist.

Edimätsel kooltuspääväl 14. jaanuaril: õgapääväne liikuminõ ku elo üts jago
Kooltus om vastastigumõolinõ ja om ka' liikumist. Mi kae kuuh üle uma õgapäävätse liikumisõ ja lövvämi säält vahtsit väigokõisi võimaluisi tśuut inäp hinnäst liigta'. Mi mõtlõ tuugi' läbi, õt kuvvamuudu väikost kasuligust sammust saasi' harinõminõ.

Tõõsõl kooltuspääväl 11. veebruaril: tervüst piteh süük
Mi tii ütehkuuh kododsõ tervüsele hüä lõõnõsöögi. Kõnõlõmi, panõmi kirja, õt midä om vaia, õt söögilavvalõ jovvasi' tervüsele hüä' söögi', ja kuvvamuudu tuud õgapääväelo toimõtamisi kõrval jouda'. Arotami uma parhillatsõ söögikava läbi ja mõtlõmi edimätse' sammu' muutusõ jaost.

Kolmandal kooltuspääväl 25. veebruaril: positiivnõ ellosuhtuminõ
Kaemi ütehkuuh olukõrda „sa saa-ai vaest muuta' asju, mäntse' su ümbre omma', a sa saat muuta' umma suhtumist näidehe". Mi luu pareba arvusaamisõ eishindä muutmisõst. Kohalolija' saava' võtta' hindä elost mõnõ harinõmisõ, midä nä tahasi' muuta', ja kooltus avitas kasvata' motivatsiooni ja mõistmisi, kuvvamuudu tuud tetä'.

Kooltust vii läbi OÜ Revolutsioon (Kadri Kangro ja Martin Mark). Kooltuspäävä' nakasõ' kell 14 ja omma' Setomaal, kotusõ' andas tiidä' õnnõ kirjapandnuilõ. Ku tahat tulla' kooltusõlõ, sis panõ' hinnäst kirja (info@setomaa.ee vai 510 6664). Kotussidõ arv on loet – kiä' rutubahe hinnäst üles and, tuu om kiräh.

Kooltus om osavõtjalõ ilma rahalda'. Kooltusõ kõrraldas Setomaa Liit projektiga' „Küläkogokundõ tugõvdaminõ läbi kuuhtüü", raha liigus läbi LEADER-meetme. Mano saat küüsüdä': Kaja Tullus, 510 6664, info@setomaa.ee.

Seto Lauluselts Siidisõsarõ tennäs uma 25. juubõliaasta tähtsündmusõ toetajit:

Setomaa kultuuriprogrammi ja Talina liina.

Tennämi kõiki mi külälisi:

Setomaa sootskit, Folkloorinõvvukoko,
leelokoori Kuldatsäuk,
Tartost Noormõtsa Mari koorikõist,
Talinast Sõsarõ, Sorrõseto, Hõpõhõimu koori,
Seto Latsi Kuuli,
Piret Torm-Kriisi uma kambakõsõga
ja kõiki tõisi külälisi, kiä' meid avvustamah käve'.

Avvustusõga Siidisõsarõ

Õnnitlõmi tilľokõisi vallakodanikkõ!

LENNA MARIE LEESI
LUUNA JAAKSON
RAAHEL ANDRELLER
KELLI ALJES
DAVIID KUNGUS

Leinämi

† Liidia Leoste
† Janek Pulst
† Vladimir Villik
† Liidia Kudre
† Aivar Illak